

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

VIRTUÁLNÍ UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU

A VIRTUAL UNIVERSITY OF THE THIRD AGE

Bakalářská diplomová práce

Hyklová Eva

Vedoucí práce: PhDr. et Mgr. Naděžda Špatenková, Ph.D.

Olomouc 2014

*Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní
veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.*

V Olomouci dne.....

Eva Hyklová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. et Mgr. Naděždě Špatenkové, Ph.D. za cenné rady a čas, který mi byl z její strany věnován. Ráda bych poděkovala také Mgr. Ivaně Olecké za cenné rady při řešení metodologické části práce. Děkuji paní Dagmarě Kalivodové a studentům Virtuální Univerzity třetího věku v Opavě za vstřícnost a spolupráci. V neposlední řadě děkuji také mé rodině a známým za morální podporu.

Obsah

Úvod.....	6
1 Edukace seniorů.....	8
2 Univerzita třetího věku jako příklad edukace seniorů	11
2.1 Historie a současnost univerzit třetího věku.....	12
2.2 Vnitřní organizace univerzit třetího věku.....	13
2.3 Účastník vzdělávání na univerzitě třetího věku.....	14
3 Formy edukace seniorů.....	17
3.1 U3V při UP v Olomouci – příklad dobré praxe prezenční formy edukace seniorů	18
3.2 Virtuální Univerzita třetího věku - příklad dobré praxe distanční formy edukace seniorů	20
4 Virtuální Univerzita třetího věku.....	23
4.1 Aktéři Virtuální Univerzity třetího věku	24
4.1.1 Garant konzultačního střediska a organizátor výuky.....	24
4.1.2 Kontaktní osoba (moderátor) konzultačního střediska	25
4.1.3 Lektor	26
4.1.4 Účastník vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku.....	27
4.2 Vnitřní organizace Virtuální Univerzity třetího věku.....	28
5 Motivace ke vzdělávání na U3V a VU3V	31
5.1 Motivace ke studiu na Univerzitě třetího věku.....	31
5.2 Motivace ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku	32
6 Výzkumná pilotní studie.....	34
6.1 Formulace hypotéz s ohledem na cíl navrhovaného výzkumu.....	34
6.1.1 Stanovení souboru pracovních hypotéz	36
6.1.2 Operacionalizace	37
6.2 Navrhovaná technika sběru dat.....	41
6.3 Cíl výzkumné pilotní studie.....	41
6.4 Realizace výzkumné pilotní studie.....	42
6.5 Interpretace výsledků výzkumné pilotní studie.....	43
7 Návrh výzkumu	45
7.1 Výzkumný a výběrový soubor.....	45

7.2 Metoda získání dat.....	46
7.3 Organizace výzkumu	47
7.4 Analýza dat.....	48
7.5 Výsledky výzkumu.....	48
Závěr.....	49
Anotace.....	51
Seznam použité literatury	53
Seznam elektronických zdrojů	57
Přílohy	59

Úvod

Zájmové vzdělávání seniorů na vysokoškolské úrovni již není doménou pouze univerzit třetího věku. Od roku 2007 lze evidovat nový přístup ve vzdělávání seniorů, jakousi moderní alternativu k univerzitám třetího věku. Jedná se o tzv. Virtuální Univerzitu třetího věku, která se snaží zpřístupnit vzdělávání seniorům bez ohledu na místo a čas. Lze říci, že vznik Virtuální Univerzity třetího věku je reakcí na skutečnost, že univerzity třetího věku jsou lokalizovány ve větších univerzitních městech, čímž je ztížen přístup ke vzdělávání seniorům z menších měst a obcí. Virtuální Univerzita třetího věku se snaží zpřístupnit vysokoškolské zájmové studium všem seniorům bez ohledu na místo bydliště. Motto univerzit třetího věku zní: „*Senior přichází za výukou*“, naopak mottem Virtuální Univerzity třetího věku je: „*Výuka přichází za seniorem*“. To, že „*Výuka přichází za seniorem*“, je umožněno především díky internetu a moderním technologiím, které jsou nezbytnou součástí studia na Virtuální Univerzitě třetího věku.

První kapitola bakalářské diplomové práce je věnována obecně edukaci seniorů a funkcím, které edukace v postproduktivním věku plní. Vzhledem k tomu, že Virtuální Univerzita třetího věku je chápána jako moderní alternativa ke klasické prezenční přednáškové výuce probíhající na univerzitách třetího věku, považuji za žádoucí se v mé práci věnovat také této možnosti vzdělávání seniorů. Univerzita třetího věku je ve druhé kapitole představena jako příklad edukace seniorů, následně je v této kapitole stručně pojednáno o historii a současnosti univerzit třetího věku, o její vnitřní organizaci a o účastníkovi vzdělávání na univerzitách třetího věku.

Třetí kapitola pojednává o formách edukace seniorů. Je zde definována prezenční a distanční forma edukace a tyto formy jsou pak zasazeny do kontextu edukace seniorů, přičemž Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci je zde uvedena jako příklad dobré praxe

prezenční formy edukace seniorů a Virtuální Univerzita třetího věku je chápána jako příklad dobré praxe distanční formy edukace seniorů.

Virtuální Univerzita třetího věku je sice v podkapitole 3.2 uvedena jako příklad dobré praxe distanční formy edukace seniorů, součástí této kapitoly je však také identifikace prvků charakteristických pro prezenční formu edukace v této možnosti vzdělávání. Studium na Virtuální Univerzitě třetího věku je zde pak tedy pojímáno jako studium, ve kterém se mísí prvky prezenční a distanční formy edukace.

Čtvrtá kapitola je věnována podrobnému popisu fungování Virtuální Univerzity třetího věku. Je zde definováno konzultační středisko, ve kterém se studenti pravidelně setkávají a společně sledují video-přednášku. V následujících podkapitolách je pozornost věnována jednotlivým aktérům Virtuální Univerzity třetího věku a její vnitřní organizaci.

Pátá kapitola popisuje motivaci ke vzdělávání na Univerzitách třetího věku a na Virtuální Univerzitě třetího věku, jelikož mne v rámci celkového pohledu na tyto možnosti vzdělávání zajímají také důvody, které vedou jedince k tomu, že se přihlásí a následně studují na Univerzitě třetího věku nebo na Virtuální Univerzitě třetího věku. Součástí této kapitoly je také interpretace výsledků výzkumů, které byly na toto téma prováděny. Jako reakce na identifikovanou absenci výzkumů zkoumající motivaci ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku je součástí bakalářské práce mnou sestavený návrh výzkumu zabývající se touto tematikou. Návrh výzkumu vychází z výsledků výzkumné pilotní studie, která je v rámci bakalářské práce realizována a v rámci které je testován sestavený dotazník, jakožto zvolená technika sběru dat.

Cílem mé bakalářské práce je na základě reflexe nového přístupu ve vzdělávání seniorů nazývaném Virtuální Univerzita třetího věku předložit návrh výzkumu zabývající se motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Snahou je tento nový přístup ve vzdělávání seniorů ilustrovat jako optimální model propojení prezenční a distanční formy studia a podrobně popsat jeho fungování a vnitřní organizaci.

1 Edukace seniorů

Čornaničová (2009, s. 6) uvádí, že v současné době je rozvinutá široká paleta programů a typů edukace seniorů, jako jsou například univerzity třetího věku, akademie třetího věku, vzdělávací a kulturně-kultivační programy realizované v klubech důchodců apod.

Průcha a Veteška (2012, s. 277) obecně definují vzdělávání seniorů jako oblast teorie a praxe, která se zabývá intencionálním edukačním působením ve stáří. Jak vyplývá z této definice a uvádí to také Mühlpachr (2004, s. 132), představa o tom, že výchova a vzdělávání člověka jsou omezeny pouze na období jeho dětství a mládí, je dávno překonána. Vzdělávání a výchova jsou dnes chápány jako celoživotní proces. Edukační proces může tedy probíhat v kterémkoliv období našeho života bez ohledu na věk.

Vzdělávání může představovat životní náplň v období po odchodu do důchodu. Pichaud a Thareauová (1998, s. 27) připomínají, že odchod do důchodu je spojen se ztrátou profese, která člověka určitým způsobem definuje. Člověk s odchodem do důchodu mění svou identitu, kterou dříve utvářelo především jeho zaměstnání. Nyní má novou identitu – identitu důchodce. Petřková a Čornaničová (2004, s. 10) poukazují na to, že odchod do důchodu může znamenat úbytek sociálních kontaktů, se kterým souvisí snížení možnosti komunikace s okolím a omezení celkové aktivity. Člověk ztrácí svou profesní roli a tím i jakousi svou „funkční identitu“. Edukační aktivity mohou tak pro některé seniory znamenat nové zaměstnání (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 10). Navíc podle Rabušice (1995, s. 146) se často setkáváme s tím, že lidé nemají na život v důchodu připravený program. Takové období je pak pro ně spíše dožíváním, než obdobím aktivity a rozvíjejících se zájmů, na něž v předcházejícím období nebyl čas. Také Pichaud a Thareauová (1998, s. 27) zmiňují, že v aktivním životě je čas řízen prací, v důchodu si však každý musí svůj čas zorganizovat, nějak se zaměstnat. Předpokládám, že právě jedním z takových programů může být vzdělávání a třeba právě na univerzitě třetího věku.

Edukační proces v seniorském věku nemusí být pouze jakýmsi programem pro toto období, edukační proces navíc plní mnoho dalších významných funkcí a tím přispívá k tomu, že lidé toto životní období stráví kvalitně a aktivně. Pokud si například v Andragogickém slovníku vyhledáme pojem vzdělávání seniorů, dozvíme se, že edukační proces v postproduktivním věku plní funkci preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací (Průcha, Veteška, 2012, s. 277). S již zmíněnými funkcemi edukace seniorů se setkáme i u Petřkové a Čornaničové (2004, s. 64-65). Zde jsou funkce edukace seniorů více rozpracovány a navíc rozděleny podle dvou hledisek. Podle *primárního cíle* výchovy a vzdělávání a podle *specifického zaměření* výchovy a vzdělávání. Podle *primárního cíle* edukace seniorů plní následující funkce:

- **vzdělávací** – cílem je získávání informací či osvojování dovedností,
- **kulturně kultivační** – zaměřené na rozvíjení osobnosti člověka prostřednictvím umění, kultury, pohybové výchovy atd.,
- **sociálně psychologické** – cílem je udržení přiměřené kvality života v oblasti sociálních vztahů a psychického rozvoje (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 64).

Podle *specifického zaměření* pak edukace seniorů plní tyto funkce:

- **preventivní** – různá opatření, která mohou ovlivnit stárnutí a kvalitu života ve stáří,
- **anticipační** – ve smyslu přispívání k pozitivní připravenosti na změny v životním stylu, které v tomto období nastanou,
- **rehabilitační** – nalézání vyváženého stavu, znovuoobnovování a udržování fyzických i psychických sil,
- **adaptační** – zabezpečení rovnováhy mezi organismem člověka a prostředím, ve kterém žije,
- **posilovací** – ve smyslu podporování aktivity seniorů (rozvoj zájmů, potřeb atd.),
- **komunikační** – zabezpečuje, aby lidé i ve vyšším věku zůstávali v živé a aktivní komunikaci se svým okolím,

- **kompenzační** – ve smyslu náhrady případného úbytku sociálních kontaktů či ztráty profesní role,
- **aktivizační** – přispívá k začlenění do společnosti, k pocitu důstojnosti,
- **relaxační** – zabezpečuje kultivované trávení volného času,
- **mezigenerační porozumění** – orientace na prevenci napětí mezi generacemi (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 64-65).

Z výše zmíněných funkcí, které edukace seniorů plní, je zřejmé, že je žádoucí, aby existovaly organizace zabývající se touto problematikou, jelikož vzdělávání může být životní náplní v terciárním období a může poskytovat možnost seberealizace. Jednou z takových organizací jsou univerzity třetího věku. Čornaničová (1998, s. 91) uvádí, že základním cílem univerzit třetího věku bylo od počátku zlepšit kvalitu života lidí třetího věku prostřednictvím vzdělávacích programů.

2 Univerzita třetího věku jako příklad edukace seniorů

Název univerzita třetího věku (U3V) může používat instituce, která má prokazatelné odborné spojení s řádnou univerzitou, která má akreditován alespoň jeden studijní program bakalářský, magisterský nebo doktorský (Vavřín, 2009, s. 12). Z toho vyplývá, že U3V je pevně vázána na vysokou školu (univerzitu) a poskytne tak seniorům vzdělávání na nejvyšší možné, tedy vysokoškolské úrovni, a tím se liší od jiných forem osvětové a vzdělávací činnosti, i přestože jsou také orientovány na seniory. Vzdělávání na univerzitách třetího věku je především zájmovou formou studia a nevede k udělení vysokoškolského titulu (Špatenková, Kryštof, 2010, s. 5).

Kurzy univerzit třetího věku jsou realizovány jako program celoživotního vzdělávání podle zákona č.111/1998 Sb. o vysokých školách (§ 60 odst. 3 zákona). Vysoká škola může bezplatně nebo za úplaty poskytovat programy celoživotního vzdělávání orientované na výkon povolání nebo zájmově (Zákon č.111/1998 Sb., 1998).

Pokud se zaměříme na poslání univerzit třetího věku, pak lze říci, že U3V:

- představuje jednu z možností kvalitního naplnění volného času;
- podporuje aktivizaci starších dospělých a seniorů;
- zpřístupňuje vhodnou formou nové poznatky, vědomosti a dovednosti, které mohou využívat nejen pro svůj osobní rozvoj;
- podporuje psychickou a fyzickou svěžest a autonomii osob ve vyšším věku;
- eliminuje sociální vyloučení seniorů a do jisté míry je zárukou jejich autonomie a integrace do společnosti;
- má především charakter „*společenské události*“, umožňuje navazování nových přátelství, překonávání pocitu osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti osob vyššího věku (U3V při UP, online <http://u3v.upol.cz/>; cit. 23.1. 2014).

Z výše zmíněného vyplývá, že univerzity třetího věku neplní pouze funkci zprostředkovatele odborných informací, ale mimo to plní také výraznou funkci sociální, jelikož se například snaží seniory integrovat do společnosti, snaží se, aby se senioři necítili osaměli a izolovaní. Univerzita třetího věku je místem, kde se mohou její účastníci setkávat a navazovat nová přátelství. Možná i díky tomu mají univerzity třetího věku relativně dlouhou historii a zájem o ně stále trvá.

2.1 Historie a současnost univerzit třetího věku

Pokud se zaměříme na úplné prvopočátky univerzit třetího věku (U3V), zjistíme, že první U3V byla založena ve Francii. Jak uvádí Mühlpachr (2004, s. 139) či Adamec s Kryštofem (2011, s. 12) první Univerzita třetího věku vznikla v roce 1973 ve Francii na Univerzitě společenských věd v Toulouse. Za zakladatele je považován prof. Pierre Vellas, jehož cílem bylo vytvořit vzdělávací příležitost pro starší populaci a nabídnout program činností, které by odpovídaly podmínkám, potřebám a aspiracím, které jsou s touto věkovou skupinou spojeny.

Idea U3V se rychle šířila a počty U3V narůstaly jak v evropských zemích tak i za Atlantickým oceánem. Na území tehdejšího Československa vznikla první U3V v roce 1968 v Olomouci a o rok později byla založena U3V v Praze na 1. lékařské fakultě UK (Mühlpachr 2004, s.1 39-140). Přičemž jak uvádí Adamec s Kryštofem (2011, s. 18) významnou roli při vzniku univerzit třetího věku u nás sehrál nejen Československý červený kříž, ale také Česká gerontologická a geriatrická společnost při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně, která se kromě jiného zaměřovala také na konkrétní potřeby seniorů.

Dnes jsou univerzity třetího věku nejznámější možností vzdělávání seniorů a zájem o studium na U3V u nás stále roste. Mluví o tom i čísla zaznamenaná Asociací U3V. V roce 2010/2011 bylo evidováno 911 kurzů a studovalo 33 600 studentů, o rok později to bylo 1036 kurzů a přes 35 600 studentů. V roce 2013 pak podle Asociace U3V navštěvovalo kurzy přes 38 000 penzistů (i60, online http://www.i60.cz/clanek_4563_mnozstvi-

[studujících-senioru-roste-nachazeji-nove-pratele.html#_Uo_CNtJNzDc](#); cit. 20.1.2013).

2.2 Vnitřní organizace univerzit třetího věku

Co se týče obsahu a vnitřní organizace studia na univerzitách třetího věku, je nutné říci, že tyto záležitosti se taktéž různí podle jednotlivých vysokých škol, jelikož vysoké školy mají vlastní vnitřní předpis, který upravuje podmínky celoživotního vzdělávání. Obsah studia většinou koresponduje s obsahovým zaměřením mateřské vysoké školy, jejím odborným, intelektuálním a prostorově-technickým potenciálem. Liší se zároveň podmínkami pro přijímání ke vzdělávání, které si vysoké školy stanovují individuálně, a shodu nenajdeme ani v délce studia. Studium na U3V bývá zakončeno slavnostním vyřazením absolventů, na kterém absolventi obdrží osvědčení, certifikát apod. Studium bývá většinou zpoplatněno a částka, kterou studenti platí, je také různá. Řádově se však pohybuje okolo několik set korun za semestr (Adamec, Kryštof, 2011, s. 18 – 19).

Z výše uvedeného vyplývá, že nelze hovořit o jednotné organizaci studia na U3V. Jednotlivé U3V mohou být organizovány různě a lišit se mohou také v názvech pozic, které jsou spojené s organizací univerzit třetího věku. Vycházím zde z Čornaničové (1998, s. 92-93), která popisuje nejčastěji realizovaný model. Univerzita třetího věku má obvykle svého ředitele jmenovaného radou významných představitelů univerzity. Tato osoba se účastní slavnostních a odborných akcí, vítá posluchače a přednášející, se kterými konzultuje jejich představy a připomínky. Svou úlohu také hraje kolegiální orgán či programová rada U3V, sekretariát, který většinou představuje jeden zaměstnanec ve funkci tajemníka U3V. Studium na univerzitě třetího věku bývá organizováno v dvouletých či tříletých vzdělávacích cyklech a vyžaduje studijní aktivitu posluchačů.

První ročník má široký tematický záběr charakteru úvodních přednášek k později organizovaným kurzům. Témata kurzů stanovuje programová rada, přičemž jsou zohledňovány počty studujících, jejich

zájmy a potřeby. Jako forma hodnocení bývá nejčastěji uplatňován závěrečný test. Aktivita studentů U3V není omezená pouze na studium, jsou podporovány také mimovzdělávací činnosti posluchačů, které mají nejčastěji charakter přátelského střetnutí a která umožňují studentům navázat nová přátelství, lépe se poznat atd. Posluchači U3V mají zároveň právo využívat služby univerzitní knihovny, jsou zváni na různé umělecké i odborné aktivity univerzity (Čornaničová, 1998, s. 92-93).

Co se týče financování univerzit třetího věku, tak tyto informace poskytl například Vavřín (2009, s. 12) v článku, který byl publikován v čtvrtletníku *Andragogika* ročník 2009. Financování U3V je podílové a pochází ze třech zdrojů. Část nákladů je financována ze zápisného studentů, přičemž zápisné se liší podle typu kurzu, jeho délky a rozsahu. V průměru je to zhruba 400 Kč za semestr. Z části je pak U3V dotována MŠMT a třetím zdrojem jsou vlastní prostředky realizující univerzity poskytované obecně ze státní dotace na vzdělávací činnost.

2.3 Účastník vzdělávání na univerzitě třetího věku

Zaměříme-li se na účastníky vzdělávání na univerzitě třetího věku, je nutné říct, že tato cílová skupina má své specifické charakteristiky, které je nutno respektovat. Mühlpachr (2004, s. 139) ve své knize *Gerontopedagogika* popisuje seniory jako sociální skupinu, která je zároveň homogenizována, ale na druhé straně je také velmi diferencována. Homogenizaci lze v této skupině vidět například v tom, že většina členů je vyvázána z pracovního procesu. Diferenciace je pak dána takovými znaky jako jsou dosažená úroveň vzdělání, původní profese, sociální zařazení v mikroklimatu rodiny, finanční možnosti a především také osobní celoživotní zkušenosti. Když se navíc k diferencovanosti této sociální skupiny připočte i velké rozptylové pole podmínek učení, pak je zřejmá nezbytnost hledat pro tuto cílovou skupinu rozmanité specifické vzdělávací formy různého charakteru.

Z výše zmíněného vyplývá, že účastníci vzdělávání na univerzitě třetího věku potřebují specifickou formu edukace. Například při práci

s obsahem vzdělávání je třeba respektovat určité principy. Petřková a Čornaničová (2004, s. 66) uvádí, že je zapotřebí, aby obsah vzdělávání měl vztah k situaci studentů – seniorů. Při vytváření obsahu vzdělávání je tedy nutné přihlížet k potřebám a zájmům účastníků vzdělávání. Obsah vzdělávání by měl obsahovat modelové příklady, které umožní propojení poznatků se zkušenostmi účastníků, čímž se usnadní proces zapamatování. Lze říci, že tato cílová skupina ocení, když jim absolvování edukačních aktivit pomůže při řešení osobních a existenciálních problémů. Obsah vzdělávání má být zároveň strukturovaný a uspořádaný do smysluplného celku. Logické uspořádání a provázanost zmiňuje také Palán (2008, s. 66 – 67), který dále upozorňuje na důležitost častějšího opakování a shrnování základních myšlenek, snahu zainteresovat účastníka do vzdělávacího procesu, podávat zpětnou vazbu a umožnit diskuzi. Nezbytné také je účastníka motivovat a aktivizovat, zejména v situaci, kdy účastník vzdělávání nevěří ve vlastní schopnost učit se a je tedy zapotřebí posilovat jeho sebevědomí.

Z výše zmíněného vyplývá, že taková tvorba vzdělávacího programu například pro účastníky vzdělávání na univerzitách třetího věku, není jednoduchou záležitostí, jelikož je nutné respektovat specifické charakteristiky a požadavky účastníků vzdělávání. Je nutné brát v úvahu fyzické, psychické a individuální odlišnosti, které jsou typické pro tuto cílovou skupinu.

Pokud má jedinec zájem stát se studentem univerzity třetího věku, musí splnit podmínky k přijetí. Jednotlivé univerzity třetího věku se liší v podmínkách přijetí. Jak uvádí Adamec a Kryštof (2011, s. 19) většinou platí pravidlo, že senior se může účastnit vzdělávání na U3V, pokud dosáhl alespoň věku potřebného pro přiznání starobního důchodu. Některé univerzity však přijímají i posluchače daleko mladší. Horní věková hranice není stanovena. Například na Univerzitě třetího věku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně mohou studovat také lidé pobírající invalidní důchod a od 1.5. 2009 také zájemci od 50 let věku (U3V při UTB ve Zlíně, online <http://www.utb.cz/chci-studovat/podminky-studia>; cit. 23.1. 2014).

Jednotné pravidlo neplatí ani u podmínky týkající se úrovně dosaženého vzdělání. Některé univerzity třetího věku požadují středoškolské vzdělání s maturitou. Mezi takové patří například Univerzita třetího věku při Karlově univerzitě v Praze (U3V při UK v Praze, online <http://www.cuni.cz/UK-51.html>; cit. 23.1. 2014) a Univerzita třetího věku při Masarykově univerzitě v Brně (U3V při MU v Brně, online <http://www.u3v.muni.cz/o-nas/>; cit. 23.1. 2014). Na některých univerzitách třetího věku však maturitní zkouška není nutnou podmínkou pro přijetí ke studiu a to například na Univerzitě třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci (U3V při UP v Olomouci, online <http://u3v.upol.cz/info-775/>; cit. 23.1. 2014) a na Univerzitě třetího věku při Ekonomické fakultě VŠB-TU v Ostravě (U3V při VŠB-TU v Ostravě, online <http://www.ekf.vsb.cz/u3v/cs/o-nas/>; cit. 23.1. 2014).

3 Formy edukace seniorů

Obecně lze jednotlivé formy vzdělávání klasifikovat podle různých hledisek. Jak uvádí Průcha a Veteška (2012, s. 106) formy vzdělávání lze charakterizovat podle délky trvání, podle prostředí, organizačního uspořádání a zaměření vzdělávacího procesu.

V této práci vycházím z rozdělení formy edukace podle organizačního uspořádání, které je založeno na hledisku interakce vzdělavatel – vzdělávaný. Rozlišujeme přímou interakci, kdy edukace probíhá prostřednictvím přímého kontaktu vzdělavatele a vzdělávaného, a nepřímou interakci, kdy vzdělavatel a vzdělávaný nejsou v přímém kontaktu (Palán, 2008, s. 151). Tyto dvě formy edukace lze nazývat také pojmy prezenční a distanční, které jsou užívány i v této práci.

Prezenční formu edukace definuje Zlámalová (2008, s. 12) jako takovou formu, kdy vlastní proces edukace probíhá v určitém čase, na daném místě a vzdělavatel a vzdělávaní jsou v přímém kontaktu, přičemž tento kontakt je primárně zaměřen na předávání vzdělávacího obsahu. S takto pojímaným studiem se v rámci edukace seniorů setkáme při vzdělávání na univerzitách třetího věku. Vzdělávání na univerzitách třetího věku je chápáno jako prezenční forma studia z toho důvodu, že účastníci vzdělávání na univerzitách třetího věku se pravidelně schází v předem určeném čase na předem určeném místě se svým vzdělavatelem, především za účelem vyslechnutí přednášky. Vzdělavatel je zde odborníkem na dané téma a informace jsou účastníkům předávány přímo.

Zlámalová (2008, s. 11) zmiňuje, že „distanční vzdělávání je multimediální forma řízeného samostatného studia, které je koordinováno vzdělávací institucí a v němž jsou vyučující resp. konzultanti (tutoři) v průběhu vzdělávání trvale nebo převážně fyzicky odděleni od vzdělávaných“. Zlámalová (2008, s. 15) také dále uvádí, že distanční forma studia může být účelnou a perspektivní formou vzdělávání pro některé speciální cílové skupiny, kterými mohou být například lidé s nějakým handicapem (např. tělesné postižení), osoby na rodičovské dovolené, nebo také osoby příliš zaměstnané či dalece vzdálené od vzdělávací instituce.

Za takovou speciální cílovou skupinu lze považovat také seniory. Senioři mají možnost vzdělávat se na Virtuální Univerzitě třetího věku, která je chápána jako distanční forma edukace seniorů, jelikož převážná část edukace probíhá prostřednictvím moderních technologií a účastníci vzdělávání jsou v kontaktu se vzdělavatelem pouze zprostředkovaně.

3.1 U3V při UP v Olomouci – příklad dobré praxe prezenční formy edukace seniorů

Studium na univerzitě třetího věku lze chápat jako prezenční formu edukace. Lze předpokládat, že tato forma edukace je vhodná pro ty jedince, kteří nemají problém s mobilitou a dojížděním, jelikož je zapotřebí se pravidelně dostavovat na konkrétní místo. Dále lze předpokládat, že bude vyhovovat lidem, kteří preferují studium v kolektivu a je pro ně důležitý sociální kontakt, a také těm, kteří upřednostňují studium vysokoškolského charakteru.

Vzhledem k tomu, že organizační záležitosti studia na U3V se různí podle konkrétních vysokých škol, pro lepší představu průběhu studia na U3V považuji za vhodné se podrobněji věnovat popisu pouze jedné z univerzit třetího věku v České republice. Zvolila jsem Univerzitu třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci a to z toho důvodu, že jsem studentkou této univerzity a mám tak možnost získat přímé informace o této U3V a zároveň zohledňuji dostupnost literatury.

Špatenková, Kryštof a kol. (2010, s. 27) uvádí, že Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci organizuje a zabezpečuje realizaci zájmového vzdělávání seniorů v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání a v návaznosti na strategii OSN v oblasti edukační činnosti pro seniory. Prioritním cílem je rozvinout zájem seniorů o nové poznatky v rychle se měnícím světě, konfrontovat vědomosti seniorů se současnými moderními poznatky z oblasti vědy a techniky a uspokojovat vzdělávací potřeby seniorů na nejvyšší možné, tedy vysokoškolské úrovni.

Klega (1997, s. 18 – 19) zmiňuje, že v roce 1991 byla schválena nová koncepce U3V, která vycházela z čerstvých olomouckých zkušeností

a z nejnovějších celosvětových trendů a především z požadavku, že vzdělávání starších občanů musí být dána sevřenější, prokombinovaná podoba, která nahradí volně pojatý cyklus přednášek postrádající výraznější vnitřní návaznost. Vznikla tak nová koncepce U3V, která dala studiu seniorů tvar tříletého uzavřeného zájmového studia určeného lidem starším 50 let rozděleného do dvou stupňů.

První stupeň představuje první rok studia, jehož program má spíše informačně motivační charakter. Jednorázovými přednáškami je pokrývána různorodá tematika a zároveň je první ročník jakýmsi všeobecným úvodem. Přednášky jsou věnovány zejména problematice celoživotního vzdělávání, sociologickým a psychologickým aspektům postproduktivního věku. V průběhu prvního ročníku mají studenti možnost adaptovat se na univerzitní prostředí, zorientovat se v možnostech, které jim akademická půda nabízí a zároveň vytvářet sociální kontakty navzájem mezi sebou a to v rámci například společných exkurzí, vycházek, společenských akcí atd. (Klega, 1997, s. 19).

Druhý stupeň zahrnuje druhý a třetí rok studia a je již tématicky jednotný. Seniorům jsou nabízeny tzv. specializované programy, které pak navštěvují na příslušných fakultách. Nabídka těchto specializovaných programů se neustále rozšiřuje a lze říci, že k nejoblíbenějším patří kurzy zaměřené na problematiku zdraví a nemoci, kurzy s kulturní tematikou a kurzy zaměřené například na historii či psychologii (Klega, 1997, s. 19).

Nová koncepce přinesla také možnost dvojí volby – buď studium rigoróznější povahy, spojené se skládáním zkoušek typu kolokvia, nebo studium fakultativní povahy, kdy posluchači navštěvují přednáškové a jiné aktivity U3V, ale nevykonávají kolokvia (Špatenková, 2011, s. 73).

Studium na U3V při UP v Olomouci je primárně určeno lidem od 50 let (studentem se ale může stát i mladší člověk, a to v případě, že pobírá plný invalidní důchod). Maturitní zkouška je výhodou pro toto studium, nikoliv však nutnou podmínkou. Studenti nepodstupují žádné přijímací zkoušky, stačí pouze odevzdat přihlášku ke studiu. Za studium se platí registrační poplatek, který v současné době činí 500Kč na semestr. Součástí

studia je také slavnostní imatrikulace nově přijatých posluchačů (U3V při UP, online <http://u3v.upol.cz/info-775/>; cit. 23.1. 2014).

Harmonogram studia na U3V je v souladu s harmonogramem akademického roku na Univerzitě Palackého v Olomouci. Výuka je obvykle zahájena koncem září (případně začátkem října) a je realizována podle rozvrhu. Přednášky obvykle trvají 90 minut a před každou přednáškou je student povinen se zapsat do prezenční listiny, protože podmínkou řádného studia na U3V je alespoň 80% účast na prezenční výuce. Student je zároveň povinen odevzdat na konci každého semestru tzv. evaluaci, tedy jakési písemné hodnocení uplynulého semestru. Obvyklý rozsah evaluace je 1 – 2 strany a odevzdání evaluace je podmínkou pro udělení zápočtu za daný semestr. V průběhu tříletého studia musí student absolvovat minimálně jedno kolokvium, na kterém jsou ověřovány získané znalosti či dovednosti. Kolokvium může mít písemnou podobu (např. zpracování eseje na zadané téma) nebo může probíhat formou diskuse či písemného testu. Úspěšné absolvování kolokvia je podmínkou řádného ukončení studia na U3V. Na konci studia je prováděna kontrola splněných studijních povinností a ti, kteří všechny tyto povinnosti splnili a řádně ukončili studium, jsou pozváni na slavnostní vyřazení absolventů U3V, kde získají osvědčení o absolvování kurzu celoživotního vzdělávání v programu U3V (U3V při UP, online http://u3v.upol.cz/u3v_students/info-781/; cit. 23.1. 2014).

3.2 Virtuální Univerzita třetího věku - příklad dobré praxe distanční formy edukace seniorů

Studium na Virtuální Univerzitě třetího věku je chápáno jako distanční forma edukace. Lze předpokládat, že tato forma edukace bude vyhovovat seniorům, kteří se například z důvodu snížené mobility nemohou pravidelně dopravovat na konkrétní místo. U některých starších lidí může svou roli hrát také strach ze stresujících momentů, se kterými by se mohli setkat při vzdělávání prezenční formou. Výhodou distančního vzdělávání je, že student může studovat dle vlastního tempa, podle svého denního rytmu a hlavně v pohodlí vlastního domova. Vyšší míra interaktivity díky

využívání multimediálních prostředků může být pro některé seniory cesta snazšího zapamatování informací.

Naopak nevýhodou distančního vzdělávání může být absence okamžité kontroly nad studijními postupy. Nedochází zde ani k saturaci sociálních potřeb, jelikož student není v přímém kontaktu s ostatními a nemá tak možnost sdílet své zkušenosti, problémy, názory atd. Účastník vzdělávání může sice pravidelně docházet na osobní konzultace s tutorem, ten mu ale poskytuje pouze studijní materiály a rady jak ve studiu postupovat. Jelikož účastník komunikuje se svým vyučujícím a případně i dalšími studujícími převážně prostřednictvím médií, nedochází zde k navazování osobních přátelských vztahů, což může implicitně vést k vyšší izolovanosti starších lidí od okolí.

Všechny tyto výše zmíněné negativní aspekty distančního studia jsou eliminovány v možnosti vzdělávání, která je nabízená českým seniorům. Touto možností je Virtuální Univerzita třetího věku, která je moderní alternativou k univerzitě třetího věku. I přestože je tato možnost vzdělávání chápána především jako distanční forma studia, domnívám se, že v této možnosti vzdělávání lze nalézt jak prvky distanční formy edukace tak prvky prezenční formy edukace.

Prvky distanční formy edukace lze spatřovat v tom, že účastníci nejsou v přímém kontaktu s přednášejícím. V osobním kontaktu jsou pouze s kontaktní osobou (moderátorem) tzv. konzultačního střediska, který jim spouští video-přednášky a je zodpovědný za organizační záležitosti. Video-přednášky jsou po společném zhlédnutí umístěny na webový portál www.e-senior.cz a účastníci vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku mají tak možnost se kdykoliv k přednášce vrátit, případně otestovat své nově nabyté vědomosti.

Ve studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku lze spatřovat také prvky prezenčního studia, jelikož účastníci se pravidelně schází na jednom místě, mají možnost společně zhlédnout video-přednášku, otestovat své znalosti a následně pak diskutovat, sdílet své názory, navazovat nová přátelství atd. Při studiu Virtuální Univerzity třetího věku je tedy stále

kladen důraz na saturaci sociálních potřeb. Tento fakt podstatným způsobem odlišuje Virtuální Univerzitu třetího věku od zahraniční možnosti vzdělávání seniorů, kterou je tzv. A Virtual University of Third Age (U3A online), která je založena pouze na online vzdělávání probíhající skrz internet a je přístupná kdekoli na světě všem starším lidem a mladším lidem s handicapem (U3A online; online <http://www.u3aonline.org.au/>, cit. 7.2. 2014).

Ve studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku lze tedy identifikovat prvky charakteristické pro prezenční i distanční formu edukace a Virtuální Univerzitu třetího věku lze chápat jako optimální model propojení prezenční a distanční formy edukace. Podrobněji se Virtuální Univerzitě třetího věku budu věnovat v následující kapitole.

4 Virtuální Univerzita třetího věku

Virtuální Univerzita třetího věku je moderní alternativou k univerzitám třetího věku, pro které je typická prezenční výuka formou přednášek. Při studiu Virtuální univerzity třetího věku jsou využívány moderní komunikační technologie a internet. V tomto studiu se mísí prvky distančního vzdělávání a e-learningu, zároveň je zachováno společné sledování přednášek. Na oficiálních internetových stránkách Virtuální Univerzity třetího věku se uvádí, že tato univerzita je určena především seniorům v regionech, kteří se z různých důvodů nemohou účastnit prezenčních přednášek na univerzitách třetího věku v sídlech vysokých škol. Těmito důvody může být vzdálenost, zdravotní či časové důvody, finanční náročnost na dopravu apod. (e-senior; online <https://e-senior.czu.cz/>, cit. 23.1. 2014). Virtuální Univerzita třetího věku tak eliminuje jeden z nedostatků univerzit třetího věku, který zmiňuje například Šerák (2009a, s. 198). Tímto nedostatkem U3V je zhoršená dostupnost pro zájemce z menších obcí.

Projekt s názvem Virtuální U3V byl zahájen v roce 2007 a realizátory projektu byli zástupci Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze, konkrétně Jan Jarolímek a Klára Nehodová, a Matematicko fyzikální fakulty Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně Martin Šolc (Šolc, 2011, s. 112). Virtuální univerzita v dnešní době dále spolupracuje s Univerzitou Palackého v Olomouci, Slezskou univerzitou v Opavě, Technickou univerzitou v Liberci a Českým vysokým učením technickým v Praze (Nehodová, 2013).

Výuka Virtuální Univerzity třetího věku probíhá v tzv. regionálních konzultačních střediscích. Těmito konzultačními středisky mohou být například pobočky vysokých škol, školící, kulturní a informační střediska, knihovny a další instituce. Každé konzultační středisko musí mít určité technické zabezpečení a vybavení. K tomuto vybavení patří počítač s připojením k internetu, dataprojektor, plátno a ozvučení. Velkou výhodou je mít k dispozici více počítačů s připojením k internetu a umožnit tak účastníkům vzdělávání, aby si jednotlivě či ve skupinkách mohli znovu

prohlížet záznamy přednášek, procvičovat odpovědi na otázky v testu, číst či tisknou studijní materiály, případně komunikovat s lektorem (Šolc, 2011, s. 113).

Studenti VU3V se v konzultačním středisku schází jednou za čtrnáct dní zhruba na dvě hodiny. Nové konzultační středisko se může zapojit před začátkem každého nového semestru, nejpozději však do 15. září nebo 15. ledna a svou činnost může kdykoliv ukončit. Nové konzultační středisko zahájí spolupráci s Centrem VU3V a po vyplnění formuláře (viz příloha č. 1) je zařazeno na veřejnou stránku portálu www.e-senior.cz.

Konzultační střediska se nachází v každém kraji České republiky. Na letní semestr 2013/2014 je evidováno zhruba 143 konzultačních středisek. Nejvíce (31) konzultačních středisek funguje v Plzeňském kraji a nejméně (3) konzultačních středisek najdeme v Libereckém (e-senior; online <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=5>, cit. 23.1. 2014). Informace o přesném počtu studentů v konzultačních střediscích v zimním semestru 2013/2014 mi byla poskytnuta manažerkou VU3V Klárou Nehodovou. V tomto semestru bylo ke studiu zapsáno 2 185 studentů.

4.1 Aktéři Virtuální Univerzity třetího věku

Aktéry Virtuální Univerzity třetího věku jsou myšleny všechny osoby, které se jakkoliv podílejí na vnitřní organizaci a chodu Virtuální Univerzity třetího věku.

Aktéry Virtuální Univerzity třetího věku lze rozdělit do pěti skupin. Těmito skupinami jsou: garanti (zřizovatelé) konzultačního střediska, organizátoři výuky, kontaktní osoby (moderátoři) konzultačních středisek, lektoři a samozřejmě také samotní studenti (účastníci vzdělávání).

4.1.1 Garant konzultačního střediska a organizátor výuky

Garantem (zřizovatelem) konzultačních středisek je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze. Na některých místech spolupracuje Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze s univerzitou nacházející se v daném místě. Například garantem konzultačního střediska v Opavě je Provozně ekonomická fakulta ČZU

v Praze ve spolupráci se Slezskou univerzitou v Opavě. Provozně ekonomická fakulta je garantem studijního programu a zároveň organizačním garantem všech kurzů na VU3V (e-senior; online, <https://e-senior.czu.cz/>, cit. 23.1. 2014).

Organizátorem výuky je jakákoliv organizace, která má o poskytování seniorské výuky ve svém regionu zájem. Organizátorem mohou být místní úřady, školy, knihovny, informační střediska, kluby seniorů apod. (MPVS; online http://www.mpsv.cz/files/clanky/15901/Univerzita_3_veku_090913.pdf, cit. 23.1. 2014).

4.1.2 Kontaktní osoba (moderátor) konzultačního střediska

Každé konzultační středisko má kontaktní osobu. Tato osoba je zodpovědná za organizaci společných setkání studujících seniorů a technicky zabezpečuje průběh přednášek. Kontaktní osoba zároveň administrativně spolupracuje s Centrem VU3V (MPVS; online http://www.mpsv.cz/files/clanky/15901/Univerzita_3_veku_090913.pdf, cit. 23.1. 2014).

Kontaktní osobou (moderátorem) většinou bývá zaměstnanec organizace, která v daném místě konzultační středisko zřizuje. Tato osoba podle zájmu přihlášených studentů zvolí jeden kurz z nabídky na internetovém portálu www.e-senior.cz (Šolc, 2011, s. 113).

Účastníci vzdělávání na VU3V jsou v přímém kontaktu s moderátorem konzultačního střediska a řeší s ním převážně organizační záležitosti. Na začátku každého semestru je moderátor povinen studentům předat jejich přihlašovací údaje do interní zóny portálu www.e-senior.cz, aby každý ze studentů měl přístup k video-přednáškám, testům, informacím ohledně studia atd. V průběhu celého semestru moderátor studentům poskytuje studijní materiály, rady ohledně studia, pomáhá při práci s počítačem, řídí diskuzi apod.

Moderátor konzultačního střediska musí mít také neustále na paměti „s kým má tu čest“. Pamatovat na to, že studenti jsou převážně lidé, kteří se nachází v období lidského života, které je spojeno s biologickými,

psychickými a sociálními změnami. Ve vzdělávacím procesu hrají důležitou roli především změny biologické a je zapotřebí, aby forma výuky byla přizpůsobena potřebám starších studentů. Zmínit můžeme například změny u smyslových orgánů. U zraku se v pozdějším věku často setkáváme s presbyopií, se ztrátou zrakové ostrosti, se změnami ve vnímání intenzity světla apod. Starší lidé také pomaleji zpracovávají zrakové podněty a pro identifikaci je musí pozorovat delší dobu (Stuart-Hamilton 1999, s. 27-29). Také sluch s přibývajícím věkem postupně slábne. Starší lidé obtížněji vnímají vysoké tóny a jsou citlivější na šumy (Pichaud, Thareauová, 1998, s. 23). U starších lidí lze pozorovat také zhoršení některých schopností intelektu jako paměť, pozornost, organizace pojmů, tvořivost apod. (Stuart-Hamilton 1999, s. 88).

Je zapotřebí, aby moderátor respektoval nejen výše zmíněné faktory, ale i mnohé další, a snažil se způsob předávání informací co nejvíce přizpůsobit cílové skupině. Je žádoucí zajistit kvalitní ozvučení, dostatečně velké promítací plátno a kvalitní dataprojektor. Úplně nejideálnější je, když výuka probíhá například v nějaké počítačové učebně, kde má každý účastník vzdělávání možnost sledovat video-přednášku také na počítači před sebou, čímž může být vyřešen problém se špatnou viditelností na promítací plátno. Pokud jsou součástí vybavení počítačů také sluchátka, je vyřešen problém se špatným či málo hlasitým ozvučením. Vhodné také je, aby výuka probíhala v místnosti s bezbariérovým přístupem, jelikož u starších osob se můžeme setkat také s problémy s mobilitou.

4.1.3 Lektor

Lektorem je zde odborník na dané téma, který vystupuje ve video-přednášce. Na jednom kurzu (přednášce) se může podílet i více lektorů. Na lektory jsou kladeny vysoké požadavky, jelikož lektor musí připravit přednášku dle zkušeností, vypracovat scénář přednášky, včetně doprovodných materiálů jako jsou grafy, obrázky, animace apod. Lektor musí být zároveň schopný vystupovat před kamerou a srozumitelně mluvit o daném tématu. Lektor musí také počítat s tím, že příprava přednášky je

velmi časově náročná, jelikož ve video-přednášce by neměla zaznít žádná přerázknutí apod. (Nehodová, 2013).

Zpočátku byl studentům na VU3V pouštěn pouhý videozáznam přednášky v posluchárně. Tento způsob předávání informací se neosvědčil. Šolc (2011, s. 115) uvádí, že „jako lepší varianta se ukázalo natočit přednášku podle scénáře vytvořeného na základě osnovy sestavené garantem a lektory kurzu“. Videozáznam zahrnuje také ukázky natočené v interiérech či exteriérech mimo školu. Lze říci, že příprava přednášky je velmi časově náročná a důležité je také kvalitní technické vybavení.

S lektorem nejsou účastníci v přímém kontaktu. Předávání informací probíhá výhradně skrz video-přednášku. Přednášky jsou aplikovány přes internet do jednotlivých konzultačních středisek a následně pak k jednotlivým posluchačům po celé ČR bez ohledu na místo a čas.

4.1.4 Účastník vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku

K tomu, aby se jedinec mohl stát účastníkem vzdělávání VU3V musí splňovat určité podmínky. Účastníkem vzdělávání na VU3V se může stát jedinec:

- se statutem důchodce
- invalidní důchodci bez rozdílu věku
- lidé kategorie 50+, kteří jsou v době studia nezaměstnaní

Zájemce, který splňuje podmínky, kontaktuje libovolné konzultační středisko a vyplní přihlášku ke studiu (e-senior; online <https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>, cit. 23.1.2014).

Středoškolské vzdělání s maturitou není podmínkou k účasti stejně jako počítačová gramotnost. Základní počítačová gramotnost je pouze výhodou. Většina účastníků si rychle osvojí základní úkony vedoucí k přístupu k přednáškám, které jsou umístěny na portále www.e-senior.cz, protože chápou, že počítač je zde prostředkem k získávání informací. Dochází tak k nenásilnému učení ovládnutí počítače (MPSV; online http://www.mpsv.cz/files/clanky/15901/Univerzita_3_veku_090913.pdf, cit.

23.1. 2014). Účastníci mají zároveň možnost studovat z tištěných předem připravených sylabů.

Účastníci VU3V nemají statut studenta, ale jsou účastníky Celoživotního vzdělávání (CŽV) Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze a po prvním semestru obdrží studijní výkaz CŽV. Je možné studovat pouze v jednom konzultačním středisku, začít studovat od kteréhokoliv semestru a studium kdykoliv přerušit a poté se ke studiu vrátit. Důvodem k přerušení mohou být zdravotní, rodinné či sociální důvody (Nehodová, 2013).

Povinná je minimálně 80% účast na společně probíhající výuce. Účastník také musí minimálně jednou samostatně vypracovat test z každé přednášky a tzv. závěrečný test, kterým je zakončen každý kurz. Účastníci jsou povinni uhradit studijní poplatek, přičemž tento poplatek se u různých kurzů může lišit, obvykle je to několik málo set korun (e-senior; online <https://e-senior.czu.cz/course/index.php?categoryid=3>, cit. 23.1. 2014).

Účastníci nemusí ale mohou na závěr celého kurzu napsat esej o svých dojmech, zkušenostech nebo o určité zajímavosti, která je v průběhu výuky zaujala (Šolc, 2011, s. 114). Po úspěšném zvládnutí každého semestru student obdrží na závěrečném semináři Pamětní list a po ukončení šesti semestrů získá na slavnostní promoci Osvědčení o absolvování. Obdržení Osvědčení o absolvování neznamená, že student nemůže dále pokračovat ve studiu. Ve studiu totiž může pokračovat dalšími zvolenými tématy v novém výukovém cyklu (Nehodová, 2013).

4.2 Vnitřní organizace Virtuální Univerzity třetího věku

Vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku chápeme jako zájmové vysokoškolské vzdělávání, které probíhá v regionálních konzultačních střediscích, které najdeme po celé ČR. Každý účastník je přihlášen do jednoho z konzultačních středisek a tím získává přístup (přihlašovací údaje) do interní zóny portálu www.e-senior.cz, jehož

provozovatelem je Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze.

Internetový portál www.e-senior.cz je částečně veřejně přístupný. Zájemci o studium zde najdou potřebné informace týkající se studia, seznam konzultačních středisek, aktuální nabídku kurzů, přičemž k jednotlivým kurzům je připojena anotace a krátká video-upoutávka. Uvedeny jsou také potřebné informace pro zřizovatele konzultačního střediska (viz www.e-senior.cz). Účastníci přihlášení ke studiu a moderátoři konzultačních středisek mají přístup do interní zóny portálu, kde jsou umístěny celé video-přednášky, studijní materiály, informace k danému semestru apod. To je možné díky softwaru Moodle, což je systém, který slouží jako podpora prezenční, ale především distanční výuky prostřednictvím on-line kurzů. Systém Moodle umožňuje také komunikaci slovem i obrazem s lektorem v předem stanovených konzultačních hodinách (Šolc, 2011, s. 115).

Studium na VU3V probíhá ve tříletém studijním programu, který nese název „Svět okolo nás“. Účastníci si dle svého zájmu vybírají z nabídky semestrálních kurzů všech univerzit. Nabídka kurzů je velmi široká a různorodá, přičemž kurz Astronomie je povinný, probíhá v rámci nultého semestru, slouží především k pochopení systému výuky a nezapočítává se do celkových šesti kurzů nutných pro úspěšné absolvování studijního programu. Aktuální nabídka kurzů je následující:

- Astronomie – povinný kurz pro všechna nová konzultační střediska
- Etika jako východisko z krize společnosti
- Kouzelná geometrie
- Lesnictví
- Historie a současnost české myslivosti
- Pěstování a využití jedlých a léčivých hub
- Vývoj a současnost Evropské unie
- Využití informačních technologií
- Čínská medicína v naší zahrádce
- Hudební nástroje

- Dějiny oděvní kultury (I. a II.)
- Osobní finance
- Lidské zdraví
- Život a dílo Michelangela Buonarroti
- Umění rané renesance v Itálii
- Evropské kulturní hodnoty
- Potraviny a spotřebitel (e-senior, online <https://e-senior.czu.cz/course/view.php?id=12>, cit. 23.1. 2014).

Kurzy jsou jednosemestrální a každý se skládá z šesti video-přednášek, které trvají zhruba 45-60 minut. Je stanoven harmonogram, podle kterého jsou jednotlivé přednášky postupně zpřístupňovány ve dvoutýdenním intervalu. V konzultačním středisku proběhne nejdříve projekce celé video-přednášky- Po každé video-přednášce se účastníci snaží odpovědět na testové otázky. V následujících dnech je daná přednáška umístěna na portál www.e-senior.cz a účastníci tak mají možnost si například v pohodlí domova opakovaně prohlížet jednotlivé kapitoly přednášek, testovat své znalosti, číst doprovodné texty a komunikovat s lektorem (Šolc, 2011, s. 113-114).

Výuka na Virtuální Univerzitě třetího věku probíhá semestrálně, přičemž zimní semestr trvá od října do prosince, letní pak od února do dubna. Na konci každého kurzu (semestru) se koná závěrečné setkání, které je organizováno většinou pro více konzultačních středisek, která si jsou geograficky blízká. Toto setkání je většinou celodenní a účastníci zde mají možnost setkat se osobně s lektory, kteří doplňují informace ke svým kurzům, odpovídají na dotazy apod. Účastníci si z tohoto setkání odnáší Pamětní listy o ukončení semestru. Ti, kteří ukončili šest semestrů výuky na VU3V získávají na slavnostní promoci Osvědčení o absolvování tříletého programu zvaného „Svět okolo nás“ (Šolc, 2011, s. 114).

5 Motivace ke vzdělávání na U3V a VU3V

Obecně pojem motivace vysvětluje například Nakonečný (1996, s. 7) ve své knize *Motivace lidského chování*, kde je motivace popisována jako intrapsychicky probíhající proces, který vyústí ve výsledný vnitřní stav, tzv. motiv. Důležité je rozlišovat konečný cíl, obecně nazývaný uspokojení, a prostředky, které slouží k dosahování cílů. Pojmy motivace a motiv označují vnitřní procesy a stavy, které vysvětlují zaměřenost chování na dosažení určitého cíle.

Pokud se zaměříme na motivaci starších lidí ke vzdělávání, tak na otázku, proč starší lidé studují, nám odpoví například Schmidt (1997, s. 45), který tvrdí, že starší lidé studují proto, aby splnili svá dávná přání, aby dávali svému životu smysl a aby zvýšili své sebevědomí. O motivaci starších dospělých pak říká, že člověk si stanovuje určitý úkol, důsledně jde za svým cílem a dosažení tohoto cíle prožívá jako úspěch.

Šerák (2009b, s. 193 – 194) uvádí, že motivy starších lidí pro další vzdělávání jsou velmi různorodé. Takovým motivem může být udržení psychické a sociální aktivity, snížení pocitu osamocení, sociální integrace, udržování soběstačnosti, naplnění osobních zájmů nebo uskutečnění toho, co lidé dříve nestihli. Podle Šeráka (2009b, s. 194) je dominantním motivem především snaha věnovat se oboru, o který jedinec projevoval zájem již v minulosti.

Beneš (2008, s. 90) uvádí, že motivem ke vzdělávání je často touha po sociálních kontaktech, snaha najít smysl života ve vědomí vlastní konečnosti, zvládnutí tělesných, psychických a sociálních změn, udržování vlastních sil. Vzdělávání může být také koníčkem, kdy se student snaží získat více informací o tom, co ho zajímá. Podle výzkumů se ve stáří málokdy vytvářejí nové zájmy, spíše se rozvíjejí stávající zájmy nebo je obnovováno něco, co člověk dlouho nedělal, ale co ho již dříve zajímalo.

5.1 Motivace ke studiu na Univerzitě třetího věku

Motivací ke studiu na Univerzitě třetího věku se zabývalo mnoho výzkumů. Můžeme uvést například výzkum Petřkové (1998, s. 154-156),

kteřá prováděla obsahovou analýzu s názvem „Můj návrat do role studenta/studentky“. V rámci výzkumu byly sledovány mimo jiné i důvody ke studiu na U3V. Více než polovina respondentů měla úplné střední vzdělání a druhou nejpočetnější skupinu tvořili lidé s vysokoškolským vzděláním. Výsledky ukázaly, že nejčastějším motivem je touha prohloubit si nebo doplnit vědomosti, dále následovala potřeba sociálního kontaktu s ostatními, potřeba aktivity, smysluplné činnosti a potřeba kompenzovat pocířované nedostatky, jak ve sféře intelektuální, tak emocionální.

Jiným výzkumem, který sledoval motivaci ke studiu na U3V, byl výzkum prováděný na Univerzitě třetího věku Masarykovy univerzity v Brně v akademickém roce 2006/2007. V rámci tohoto výzkumu bylo stanoveno 11 možných pozitivních motivů ke studiu, které respondenti hodnotili na pětistupňových Likertových škálách. Největší intenzity dosáhl motiv „touha získat nové poznatky a informace“, což je srovnatelné s výsledky výzkumu Petřkové. Druhým nejintenzivnějším motivem byla snaha udržet se v dobré psychické kondici a nejslabším motivem pak byla snaha získat osvědčení (Adamec, Dan, Hořková, 2010; online http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2010/26/26/texty/contexts_CZE.pdf, cit. 28.1. 2014).

5.2 Motivace ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku

Co se týče výzkumů, které by se zabývaly motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku, musím konstatovat, že při psaní mé bakalářské práce jsem zaregistrovala absenci takto pojatých výzkumů. V rámci bakalářské práce jsem se tedy rozhodla navrhnout výzkum, který by se zabýval motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku.

Jsem si vědoma, že motivy ke studiu na VU3V mohou být odlišné od motivů ke studiu na U3V, jelikož se nejedná o dva identické způsoby vzdělávání. Lze však předpokládat, že některé motivy jsou společné pro účastníky vzdělávání na U3V a VU3V, přece jenom stále se jedná o vzdělávání v postproduktivním věku. Na základě toho jsem se v mém

návrhu výzkumu rozhodla použít první dva motivy, které ve výzkumu Petřkové (1998, s. 154 - 156) dosáhly nejvyšší intenzity. Jak již bylo řečeno výsledky ukázaly, že nejčastějším motivem ke studiu je touha prohloubit si nebo doplnit vědomosti a dále následovala potřeba sociálního kontaktu s ostatními. K těmto dvěma motivům byly doplněny další tři, které v důsledku absence výzkumu v oblasti motivace ke studiu na VU3V, byly vysouzeny spíše intuitivně na základě specifických charakteristik vzdělávání na VU3V, které jsou popisovány v předešlých kapitolách. Těmito motivy jsou:

- touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií
- snaha naučit se ovládat počítač
- představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska VU3V.

Navrhovaný výzkum by sledoval motivaci ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku, přičemž jednotlivé výše uvedené motivy by byly dány do souvislostí s vybranými osobnostními a sociodemografickými údaji a byla by zjišťována jejich vzájemná závislost. Celkovému návrhu výzkumu předchází výzkumná pilotní studie, jejíž realizace je velmi důležitá, protože výsledky pilotní studie mohou návrh výzkumu sestavit tak, aby při případné realizaci výzkumu nedošlo k nepředvídaným problémům.

6 Výzkumná pilotní studie

V rámci bakalářské práce je realizována výzkumná pilotní studie a na základě výsledků pilotní studie je předložen návrh výzkumu zabývající se motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Návrh výzkumu je reakcí na registrovanou absenci takto pojímaných výzkumů, což souvisí nejspíše se skutečností, že vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku je relativně nová záležitost.

Výsledky pilotní studie jsou důležité vzhledem k eliminaci chyb a problémů, které by mohly zkomplikovat realizaci daného výzkumu. Pilotní studie je v odborné literatuře chápána různými autory různě¹. Pro účely mé práce je klíčové Reichlovo chápání pilotní studie. Reichel (2009, s. 73-74) uvádí, že v rámci pilotní studie jde především o ověření aplikability nástroje sběru dat. V navrhované výzkumu je zvolen dotazník jako technika sběru dat a v rámci pilotní studie je zapotřebí sledovat srozumitelnost připravených otázek, vhodnost pozorovaných kategorií atp. Otázky v dotazníku vychází z hypotéz, které jsou formulovány s ohledem na cíl navrhovaného výzkumu.

6.1 Formulace hypotéz s ohledem na cíl navrhovaného výzkumu

Cílem navrhovaného výzkumu by bylo zjistit, zda jednotlivé vybrané proměnné mají vliv na motivaci ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Vybranými proměnnými jsou myšleny osobnostní charakteristiky a sociodemografické údaje účastníků vzdělávání na VU3V. Jednotlivé proměnné byly zvoleny na základě předchozí práce s literaturou a inspirací mi byl také výzkum Petřkové (viz kapitola 6.2).

¹ Disman (2011, s. 120-121) či Kubátová (2006, s. 180-181) chápou pilotní studii jako fázi výzkumu, v rámci které je zjišťováno, zda je výzkum v dané populaci vůbec možný, zda je požadovaná informace dosažitelná a celkově jde tedy především o seznámení se s prostředím a s cílovou skupinou.

V souvislosti s cílem navrhovaného výzkumu je hlavní hypotéza formulována takto:

HH Existuje vztah mezi vybranými proměnnými a motivy účastníků ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku.

Tato hypotéza vychází z předpokladu, že určité sociodemografické údaje a osobnostní charakteristiky jedince mohou mít vliv na motivaci ke studiu a na to, kterému z motivů jedinec přisuzuje větší váhu. Podle Beneše (2008, s. 90) motivace dalšího vzdělávání seniorů záleží hlavně na dosaženém vzdělání, dřívější účasti na dalším vzdělávání a na druhu vzdělání.

Dalším sociodemografickým údajem, u kterého lze předpokládat, že má vliv na motivaci ke studiu, je věk účastníka. Lze předpokládat, že jiné motivy se budou vyskytovat u lidí nacházející se ve věkové kategorii kolem padesáti let a jiné motivy u lidí kolem sedmdesáti let. Vzhledem k tomu, že se zaměřuji na vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku, pro kterou je typické vzdělávání prostřednictvím moderních technologií, především počítače, lze předpokládat, že lidé starších věkových kategorií, kteří nemají moc zkušeností s prací na počítači, jelikož to nepotřebovali ke svému zaměstnání, budou více motivováni snahou naučit se ovládat počítač a držet tak krok s dobou. U mladších studentů pak tomuto motivu nebude přisuzována taková váha, jelikož pracovat s počítačem již umí.

Dále lze předpokládat, že na motivaci ke studiu může mít vliv také rodinný stav účastníka vzdělávání. U jedinců, kteří ztratili životního partnera, se může častěji vyskytovat motiv „touha udržet kontakty s ostatními“, jelikož se mohou cítit osamělí a jak uvádí Dvořáčková (2012, s. 32) jedním z dílčích ale ne méně významných cílů Univerzit třetího věku (a lze předpokládat, že také Virtuálních Univerzit třetího věku) je to, aby také starší lidé měli možnost sociálního kontaktu, měli možnost navazovat nová přátelství, překonávat pocit osamělosti, izolovanosti či nepotřebnosti.

Vliv na motivaci ke studiu může mít také velikost místa bydliště, jelikož Virtuální Univerzita třetího věku se snaží zpřístupnit zájmové vzdělávání především studentům v regionech, studentům z menších měst

a obcí, tedy těm, kteří se nemohou účastnit studia na Univerzitách třetího věku, jelikož ty jsou lokalizovány především ve větších univerzitních městech. Lze tedy předpokládat, že studenty může motivovat ke studiu na VU3V snadná a levná doprava do konzultačních středisek, jelikož pro jedince z menších měst a obcí může být problém se pravidelně dopravovat do větších univerzitních měst.

6.1.1 Stanovení souboru pracovních hypotéz

Hlavní hypotézu je třeba více konkretizovat a vytvořit soubor tzv. pracovních hypotéz, které vyjadřují vztahy mezi jednotlivými proměnnými. Jednotlivé pracovní hypotézy byly vyvozeny v souladu s informacemi uvedenými v kapitole 6.1 a jsou formulovány takto:

H₁ Ženy motivuje ke vzdělávání na VU3V kontakt s ostatními více než muže.

H₂ Jedince s vysokoškolským vzděláním motivuje ke vzdělávání na VU3V získání nových poznatků a informací více než jedince se středoškolským vzděláním (s maturitou).

H₃ Jedinci s předchozí zkušeností se studiem na U3V touží po vzdělávání prostřednictvím moderních technologií více než jedinci bez předchozí zkušenosti se vzděláváním na U3V.

H₄ Jedinci s předchozí zkušeností se vzděláváním na VU3V se častěji vyjádří touhu zúčastnit se i dalšího semestru na VU3V než jedinci bez předchozí zkušenosti se vzděláváním na VU3V.

H₅ Jedinci z vyšší věkové kategorie jsou více motivováni snahou naučit se ovládat počítač než jedinci z nižší věkové kategorie.

H₆ Ovdovělí jedinci touží udržet kontakt s ostatními více než jedinci, jejichž rodinný stav je ženatý/vdaná.

H₇ Jedinci z menších obcí jsou více motivováni představou snadné a levné dopravy do konzultačního střediska než jedinci z větších obcí a měst.

6.1.2 Operacionalizace

HH Existuje vztah mezi vybranými proměnnými a motivy účastníků ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku.

Vybranými proměnnými jsou myšleny následující údaje o účastníkovi vzdělávání:

- pohlaví
- věk
- dosažené vzdělání
- rodinný stav
- předchozí zkušenost se studiem na U3V
- předchozí zkušenost s VU3V
- velikost místa bydliště.

Jednotlivé vybrané proměnné budou dány do souvislosti s následujícími motivy:

- touha získávání nových poznatků a informací
- touha být v kontaktu s ostatními
- touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií
- snaha naučit se ovládat počítač
- představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska.

Účastníkem je jedinec, který splňuje podmínky přijetí ke studiu na VU3V (viz kapitola 5.2.4) a který je přihlášen ke studiu v jednom z konzultačních středisek Virtuální Univerzity třetího věku.

H₁ Ženy motivuje ke vzdělávání na VU3V kontakt s ostatními více než muže.

Pohlaví je dichotomická proměnná a může nabývat podob – muž/žena. Tato proměnná je dána do souvislosti s motivem „touha být v kontaktu s ostatními“. Hypotéza bude potvrzena, jestliže po vyhodnocení výsledků výzkumu bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi ženami a muži, kteří u motivu „touha být v kontaktu s ostatními“ odpověděli možnostmi „určitě ano“ nebo „spíše ano“.

H₂ Jedince s vysokoškolským vzděláním motivuje ke vzdělávání na VU3V získání nových poznatků a informací více než jedince se středoškolským vzděláním (s maturitou).

Proměnná *dosažené vzdělání* může nabývat těchto podob:

- **základní vzdělání** – je takové vzdělání, kdy jedinec nedosáhl na žádnou ze závěrečných středoškolských zkoušek; má splněnou povinnou školní docházku
- **středoškolské vzdělání (bez maturity)** – takové vzdělání, kdy jedinec studium nezakončil maturitní zkouškou; obdržel výuční list
- **středoškolské vzdělání (s maturitou)** – je takové vzdělání, kdy jedinec své studium zakončil maturitní zkouškou a obdržel maturitní vysvědčení; vyšší odborné vzdělání je zařazeno do této kategorie
- **vysokoškolské vzdělání** – je takové vzdělání, kdy jedinec získal vysokoškolský titul

Tato proměnná je dána do souvislosti s motivem „touha získávání nových poznatků a informací“, přičemž hypotéza bude potvrzena, pokud bude zjištěno, že jedinci s vysokoškolským vzděláním statisticky významně odpovídali častěji možnostmi „určitě ano“ nebo „spíše ano“ u motivu „touha získávání nových poznatků“, než jedinci se středoškolským vzděláním.

H₃ Jedinci s předchozí zkušeností se studiem na U3V touží po vzdělávání prostřednictvím moderních technologií více než jedinci bez předchozí zkušenosti se studiem na U3V.

Předchozí zkušenost se studiem na U3V znamená, že student v minulosti navštěvoval kurzy Univerzity třetího věku bez ohledu na počet absolvovaných kurzů a na to, zda studium na U3V řádně zakončil nebo nezakončil. Hypotéza bude ověřována otázkou týkající se předchozí

zkušenosti se studiem na U3V a otázkou týkající se motivu „touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií“, přičemž hypotéza bude potvrzena, pokud bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi jedinci s předchozí zkušeností se studiem na U3V a bez předchozí zkušenosti, kteří u motivu „touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií“ odpověděli možnostmi „určitě ano“ nebo „spíše ano“.

H4 Jedinci s předchozí zkušeností se vzděláváním na VU3V častěji vyjádří touhu zúčastnit se i dalšího semestru na VU3V než jedinci bez předchozí zkušenosti s VU3V.

Předchozí zkušenost se vzděláváním na VU3V znamená, že jedinec v minulosti navštěvoval kurzy VU3V bez ohledu na počet absolvovaných kurzů a úspěšnost absolvování. Tato proměnná je dána do souvislosti s touhou účastnit se i dalšího semestru, přičemž hypotéza bude potvrzena, jestliže bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi jedinci s předchozí zkušeností se vzděláváním na VU3V a jedinci bez předchozí zkušenosti, kteří uvedli, že se zúčastní i dalšího semestru na VU3V.

H5 Jedinci z vyšší věkové kategorie jsou více motivováni snahou naučit se ovládat počítač než jedinci z nižší věkové kategorie.

Proměnná *věková kategorie* může nabývat těchto podob:

- 50 a méně
- 51 – 55
- 56 – 60
- 61 – 65
- 66 – 70
- 71 – 75
- 76 – 80
- 81 a více

Za vyšší věkovou kategorii jsou považovány kategorie 66 – 70, 71 – 75, 76 – 80, 81 a více. Hypotéza bude potvrzena, pokud po vyhodnocení výsledků výzkumu bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi jedinci z vyšší a nižší věkové kategorie, kteří u motivu „snaha naučit se ovládat počítač“ uvedli odpověď „určitě ano“ nebo „spíše ano“.

H₆ Ovdovělí jedinci touží udržet kontakty s ostatními více než jedinci, jejichž rodinný stav je ženatý/vdaná.

Proměnná *rodinný stav* může nabývat těchto podob:

- svobodný(á)
- ženatý/vdaná
- vdova/ vdovec
- rozvedený(á)

Tato proměnná je dána do souvislosti s motivem „touha udržet kontakty s ostatními“ a daná hypotéza bude potvrzena, pokud bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi jedinci s rodinným stavem vdova/vdovec a ženatý/vdaná, kteří u motivu „touha udržet kontakty s ostatními“ odpověděli možností „určitě ano“ nebo „spíše ano“.

H₇ Jedinci z menších obcí jsou více motivováni představou snadné a levné dopravy do konzultačního střediska než jedinci z větších obcí.

Proměnná *velikost místa bydliště podle počtu obyvatel* může nabývat těchto podob:

- 500 a méně
- 501 až 1000
- 1001 až 5000
- 5001 až 20 000
- 20 001 až 100 000
- více než 100 000

Tato proměnná je dána do souvislosti s motivem „představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska“. Za menší obec je považována taková obec, která má méně než 5001 obyvatel. Hypotéza bude potvrzena, jestliže bude zjištěno, že existuje statisticky významný rozdíl mezi jedinci z menších a větších měst a obcí, kteří u motivu „představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska“ odpověděli možností „určitě ano“ nebo „spíše ano“.

6.2 Navrhovaná technika sběru dat

Vzhledem k tomu, že navrhovaný výzkum bude zahrnovat vysoký počet respondentů a budou testovány hypotézy, bylo rozhodnuto, že navrhovaný výzkum bude probíhat kvantitativním postupem.

Jako technika sběru dat byl zvolen dotazník, který má několik výhod. Jak uvádí Disman (2011, s. 141) dotazník je efektivní technika, která umožňuje postihnout vysoký počet jedinců a to při nízkých nákladech. Neopomenutelnou výhodou dotazníku je také to, že anonymita je relativně přesvědčivá. Naopak jsem si vědoma skutečnosti, že dotazník má také svá úskalí. Nevýhodou dotazníku je, že klade vysoké nároky na ochotu dotazovaného odpovědět na otázky v dotazníku, jelikož nelze dopředu zajistit, aby respondent odpověděl na všechny uvedené otázky. Další nevýhodou dotazníků je nízká návratnost (Disman, 2011, s. 141).

Otázky v dotazníku odpovídají výše zmiňovaným hypotézám a sestavený dotazník je součástí přílohy č.3. Dotazník má 14 otázek a skládá se z otázek uzavřených a z jedné otevřené otázky. Vzhledem k tomu, že sestavený dotazník nevychází z nějaké standardizované podoby a nebyl nikdy testován, je nutné jej otestovat a to hned z několika důvodů. V první řadě je nutné si uvědomit, že mezi mnou, jakožto autorkou dotazníku, a respondenty je určitý generační rozdíl, což může mít vliv na vzájemné porozumění. Je tedy zapotřebí, aby otázky v dotazníku byly formulovány srozumitelně s ohledem na cílovou skupinu. Za žádoucí také považuji zjistit v rámci pilotní studie, zda budou respondenti vůbec ochotni odpovídat na dané otázky.

6.3 Cíl výzkumné pilotní studie

Cílem výzkumné pilotní studie je zjistit, zda jsou respondenti ochotni odpovědět na všechny otázky v dotazníku, jelikož některé otázky se týkají jejich soukromí. Dále je nutné zjistit, zda jsou otázky v dotazníku zformulovány jasně a srozumitelně. Vzhledem k tomu, že je navrhováno, aby dotazování probíhalo elektronickou formou, je zapotřebí také zjistit, zda by byli respondenti vůbec schopni vyplnit dotazník v elektronické podobě,

jelikož jak je uvedeno v kapitole 4.1.4 počítačová gramotnost není nutnou podmínkou ke studiu. V tomto případě by bylo nejideálnější, kdyby respondenti mohli dotazník testovaný v pilotní studii vyplňovat v elektronické podobě a počítačová gramotnost by tak byla přímo sledována.

6.4 Realizace výzkumné pilotní studie

Pilotní studie byla realizována dne 4.3. 2014 v konzultačním středisku v Opavě, ve kterém se sešli účastníci vzdělávání na VU3V, aby zhlédli první video-přednášku kurzu Umění rané renesance v Itálii. Pilotní studie se zúčastnili všichni přítomní, to znamená 19 účastníků. Realizace pilotní studie v tomto konzultačním středisku mi byla umožněna díky paní Kalivodové, která zde funguje jako kontaktní osoba (moderátor) konzultačního střediska.

Předem jsem se u paní Kalivodové informovala, zda hodina probíhá v místnosti, která je vybavená počítači a zda má každý účastník k dispozici počítač. Paní Kalivodová mne informovala, že výuka sice probíhá v počítačové učebně, ale že počet účastníků přesahuje počet počítačů a každý tedy nemá k dispozici počítač. Tyto okolnosti mne donutily k rozhodnutí, že dotazování v rámci pilotní studie bude probíhat písemnou formou. Jsem si vědoma, že jsem se tímto vystavila riziku, že nebude přesně zjištěno, zda jsou respondenti schopni vyplnit dotazník v elektronické podobě. Počítačová gramotnost byla v tomto případě sledována otázkami v dotazníku, kdy lze předpokládat, že pokud je jedinec schopný přijímat a zasílat e-maily, nebude pro něj problém vyplnit dotazník v elektronické formě.

Respondentům byl v tištěné podobě nejdříve rozdán **dotazník č. 1** (viz příloha č. 3), který zahrnoval otázky týkající se motivace ke studiu a následně **dotazník č. 2** (viz příloha č.4), který sledoval srozumitelnost otázek v dotazníku č.1 a počítačovou gramotnost. Jsem si vědoma, že vhodnější by bylo ptát se na srozumitelnost otázek v rámci rozhovorů, ale s ohledem na časovou náročnost bylo zvoleno písemné dotazování.

Dotazník č. 2 zahrnoval tyto otázky:

1. Měl(a) jste problém s porozuměním u některé z otázek?
2. Máte pocit, že některé údaje v dotazníku by neměly být zjišťovány, a to z toho důvodu, že se týkají Vašeho soukromí?
3. Umíte ovládat počítač?
4. Umíte přijímat a zasílat elektronickou poštu (tzv. email)?

Respondenti byli vstřícní a ochotní spolupracovat a díky tomu nebyl problém s distribucí a návratností dotazníků.

6.5 Interpretace výsledků výzkumné pilotní studie

Na otázku týkající se problému s porozuměním odpovědělo všech 19 respondentů zápornou možností, z čehož vyplývá, že otázky v dotazníku považovali za srozumitelné. I přesto však evidují určité nejasnosti, které je zapotřebí upřesnit. Tři respondenti pochopili otázku „Co Vás vedlo k tomu, že jste se přihlásil(a) ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku?“ jako otevřenou a přímo na ni odpovídali, i přestože tato otázka byla myšlena jako úvodní k otázkám č. 4 – 8. Doporučuji k této úvodní otázce doplnit přesné instrukce a otázky č. 4 – 8 vložit do tabulky tak, aby bylo jasné, že tyto otázky patří do jedné skupiny. Pro jednoho respondenta byla nejasná otázka č.2, musela být tomuto respondentovi přeformulována. Na základě této zkušenosti navrhuji u otázky č.2 tuhle formulaci: „Je tohle Váš první kurz na Virtuální Univerzitě třetího věku?“.

Na otázku „Máte pocit, že některé údaje v dotazníku č.1 by neměly být zjišťovány, a to z toho důvodu, že se týkají Vašeho soukromí?“ všech 19 respondentů odpovědělo negativně, z čehož vyplývá, že respondenti byli ochotni sdělovat i takové informace, které se týkají jejich soukromí. K tomu možná přispělo i ujištění, že dotazník probíhá zcela anonymně.

Cílem pilotní studie bylo také zjistit, zda by účastníci vzdělávání na VU3V byli schopni vyplnit dotazník v elektronické formě. Vzhledem k okolnostem které nastaly, byla počítačová gramotnost sledována otázkami v dotazníku. Na otázky týkající se ovládání počítače a přijímání a zasílání elektronické pošty odpovědělo 17 respondentů kladně. Problém počítačové

gramotnosti byl pak konzultován také s paní Kalivodovou, která mne na základě svých zkušeností ujistila, že většinou i ti senioři, kteří jsou zpočátku v této oblasti negramotní, se na konci semestru umí přihlásit do portálu a spustit si video-přednášku. S vyplněním dotazníku v elektronické podobě by tedy neměl být problém.

Na základě zjištěných informací si dovoluji konstatovat, že po menších úpravách je navrhovaný dotazník vhodný pro navrhovaný výzkum. Je zapotřebí upravit formulaci otázky č.2, dále je nutné podat instrukce k vyplňování otázek č. 4 - 8. U cílové skupiny by neměl být problém s vyplňováním dotazníku v elektronické podobě. Jsem si vědoma, že tato skutečnost vzhledem k situaci, která nastala, nebyla zcela přesně v rámci pilotní studie zjištěna, nicméně jsem se o počítačové gramotnosti účastníků snažila zjistit, co nejvíce informací. Finální podoba dotazníku je součástí přílohy č. 5.

7 Návrh výzkumu

Navrhovaný výzkum by sledoval motivaci ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku a jeho hlavním cílem by bylo zjistit, zda jednotlivé vybrané proměnné mají vliv na motivaci ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Vybranými proměnnými jsou myšleny osobnostní charakteristiky a sociodemografické údaje účastníků vzdělávání na VU3V.

Návrh výzkumu zohledňuje výsledky pilotní studie, která byla v rámci bakalářské práce realizována především proto, aby byly eliminovány chyby a nedostatky, které by při případné realizaci výzkumu v celém jeho měřítku mohly způsobit problémy. Cílem výzkumné pilotní studie bylo především zjistit, zda jsou respondenti ochotni odpovědět na všechny otázky v dotazníku, zda jsou otázky v dotazníku zformulovány jasně a srozumitelně a zda by byli respondenti schopni dotazník vyplnit v elektronické formě. Na základě výsledků pilotní studie byl navrhovaný dotazník upraven a byla sestavena jeho finální podoba, kterou lze považovat za vhodnou pro zde navrhovaný výzkum. Finální podoba dotazníku pro navrhovaný výzkum je součástí přílohy č.5.

Vzhledem k tomu, že návrh dotazníku, jakožto zvolené techniky sběru dat, a kroky tomu předcházející jsou součástí výzkumné pilotní studie, na tomto místě v rámci návrhu výzkumu budou následovat kroky týkající se výběrového souboru, metody získání dat, organizace výzkumu a analýzy výsledků výzkumu.

7.1 Výzkumný a výběrový soubor

Výzkumným souborem v navrhovaném výzkumu by byli studenti Virtuální Univerzity třetího věku, kteří jsou zapsáni ke studiu v daném semestru, ve kterém by navrhovaný výzkum probíhal. Výsledky výzkumu by měly být zobecnitelné na tuto populaci.

Velikost výběrového souboru by byla určena na základě tzv. Katriakova schématu (viz příloha č. 2), kdy je zapotřebí znát přesný počet jednotek výzkumného souboru, v tomto případě tedy přesný počet studentů daného semestru. Loučková (2010, s. 207) uvádí, že Katriakovo schéma

může být do určité míry směrodatné pro odhad velikosti výběrového souboru.

7.2 Metoda získání dat

Výzkum by probíhal kvantitativním postupem, jelikož v rámci výzkumu by byly testovány hypotézy a výzkum by zahrnoval vysoký počet zkoumaných osob. Jako technika sběru dat byl zvolen dotazník, který má celkem 14 otázek a skládá se z otázek uzavřených a z jedné otázky otevřené. U otázek č.4, 5, 6, 7 a 8 by respondenti odpovídali na škále určitě ano – spíše ano – nevím – spíše ne – určitě ne.

Při dotazování by bylo využito tzv. CAWI (Computer Assisted Web Interviewing), což znamená, že sběr dat by probíhal přes internet a respondenti by dotazník vyplňovali v elektronické podobě. Jak uvádí Bethlehem a Biffignandi (2011, s. 38) existuje několik způsobů zprostředkování dotazníku respondentovi. Jednou z možností je zaslání emailů respondentům s odkazem na webové stránky, kde je zveřejněn dotazník. Součástí zaslání emailu může být také unikátní identifikační kód, který zaručí, že dotazník bude daným respondentem vyplněn pouze jednou (Bethlehem, Biffignandi, 2011, s. 38). Tato možnost není v případě zde navrhovaného výzkumu možná a to z toho důvodu, že nelze dopředu s jistotou říct, zda všichni možní respondenti mají emailovou adresu.

Druhý způsob je podobný prvnímu s tím rozdílem, že odkaz na webové stránky s dotazníkem je zasílán dopisem na konkrétní adresu respondenta (tamtéž, s. 38). Ani tento způsob neshledávám v tomto případě jako vhodný a to vzhledem k předpokládanému vysokému počtu respondentů. Takovéto oslovování respondentů by bylo časově i finančně příliš náročné.

Zbývá nám třetí způsob, který je založený na principu oslovování návštěvníků určitých webových stránek. Návštěvníci stránek jsou vyzváni ke kliknutí na příslušný odkaz, kde je umístěn dotazník. I přestože se jedná o jednoduchou cestu oslovení respondentů, má tento způsob svá úskalí. Jak zmiňuje Bethlehem a Biffignandi (2011, s. 38) hlavní nevýhodou je nízká

reprezentativnost výběrového souboru, jelikož se může stát, že někteří respondenti budou k vyplnění dotazníku osloveni vícekrát, a zároveň nemáme jistotu, že oslovený jedinec je členem zkoumané populace. I přes všechna úskalí shledávám tento způsob jako nejvhodnější pro navrhovaný výzkum a domnívám se, že výše zmíněným problémům se dá alespoň částečně zamezit. Oslovování by byli pouze návštěvníci interní zóny portálu www.e-senior.cz, to znamená ti, kteří vlastní přihlašovací údaje. Díky tomu by byl zamezen přístup k dotazníku jedincům, kteří nejsou studenty VU3V. Přihlašovací údaje lze využít také k zamezení opakovaného vyzvání vyplnit dotazník. Samozřejmě tím způsobem, aby byla zachována anonymita. I přes tato opatření není však stále zajištěna vysoká reprezentativnost výběrového souboru a to z toho důvodu, že všechny jednotky výzkumného souboru by měly mít stejnou šanci být vybrány do výběrového souboru. V případě zde uvedeného způsobu oslovování respondentů hraje roli spíše dobrovolnost a ochota odpovědět na otázky v dotazníku. Tento problém je třeba mít stále na paměti.

7.3 Organizace výzkumu

Výzkum by probíhal formou elektronického dotazování. Dotazník by byl umístěn na webový portál www.e-senior.cz konkrétně do jeho interní zóny, kam mají přístup pouze jedinci s přihlašovacími údaji. Tím je zajištěno, že dotazník bude vyplňován pouze účastníky vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku, kteří jsou zapsáni ke studiu v daném semestru. Na umístění dotazníku do interní zóny portálu jsem se předběžně informovala u paní Nehodové, která je manažerkou projektu VU3V a která potvrdila, že s umístěním dotazníku na portál by neměl být problém.

Dotazník by byl na portále zveřejněn po celou dobu daného semestru, ve kterém by byl navrhovaný výzkum realizován, a to z toho důvodu, že jednotlivá konzultační střediska zahajují a končí svou činnost různě v daném semestru a také z důvodu vyvíjející se počítačové gramotnosti účastníků v průběhu semestru.

7.4 Analýza dat

Díky tomu, že sesbírání data by byla od počátku v elektronické formě, průběh analýzy dat je tím výrazně zjednodušen. Data by byla zpracovávána v programu STATISTICA a interpretace výsledků by proběhla formou názorných grafů a tabulek.

7.5 Výsledky výzkumu

Navrhovaný výzkum by nám mohl poskytnout informace o tom, zda je motivace ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku ovlivněna určitými osobnostními charakteristikami a sociodemografickými údaji. Takové výsledky by pak mohly být nápomocné při snaze přizpůsobit způsob výuky účastníkům vzdělávání na Virtuální Univerzitě třetího věku tak, aby byli motivováni ke studiu a aby jim studium vyhovovalo.

Závěr

V bakalářské práci je pozornost věnována především tzv. Virtuální Univerzitě třetího věku, kterou lze pojímat jako moderní alternativu ke klasickým Univerzitám třetího věku. Moderní proto, že studium na Virtuální Univerzitě třetího věku probíhá především prostřednictvím moderních technologií a internetu, díky čemuž je tato forma výuky chápána jako forma distančního seniorského vzdělávání. Virtuální Univerzita třetího věku si klade za cíl zpřístupnit vzdělávání vysokoškolského charakteru seniorům bez ohledu na místo bydliště. V tom lze spatřovat hlavní přínos Virtuální Univerzity třetího věku. Po celé České republice fungují tzv. konzultační střediska, ve kterých studenti v pravidelných intervalech sledují video-přednášku, která je následně umístěna na webový portál www.e-senior.cz, a studenti tak mají možnost video-přednášku sledovat kdekoliv a kdykoliv.

V práci jsou definovány pojmy jako prezenční a distanční forma edukace a tyto formy jsou identifikovány v možnostech edukace, které jsou nabízeny seniorům. Studium na univerzitě třetího věku je zde chápáno jako prezenční forma edukace seniorů. I přestože je studium na Virtuální Univerzitě třetího věku chápáno především jako distanční forma edukace, v mé bakalářské práci bylo snahou Virtuální Univerzitu třetího věku ilustrovat jako optimální model propojení prezenční a distanční formy studia. V práci není tato forma výuky chápána vyloženě jako forma distanční a to z toho důvodu, že ve studiu lze také nalézt prvky, které jsou charakteristické pro prezenční formu edukace. V této možnosti vzdělávání je důraz totiž stále kladen na saturaci sociálních potřeb, čehož je dosahováno díky tomu, že se studenti pravidelně schází v konzultačním středisku, kde jsou mezi svými vrstevníky, mají možnost navazovat nová přátelství a diskutovat nejen nad danou video-přednáškou, ale také nad neformálními záležitostmi, se kterými se setkávají v běžném životě. Na závěr studia se studenti mohou společně zúčastnit také slavnostní promoce, na které je jim předáno Osvědčení o absolvování tříletého programu zvaného „Svět okolo nás“.

Cílem mé bakalářské práce bylo na základě reflexe nového přístupu ve vzdělávání seniorů nazývaném Virtuální Univerzita třetího věku předložit návrh výzkumu zabývající se motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Návrh výzkumu je jakousi reakcí na identifikovanou absenci výzkumů zabývající se touto tématikou v souvislosti s Virtuální Univerzitou třetího věku. Návrhu předcházela výzkumná pilotní studie, která byla v rámci bakalářské práce realizována v konzultačním středisku v Opavě. Na základě výsledků pilotní studie byla upravena zvolená technika sběru dat (dotazník) a sestavena finální podoba vhodná pro navrhovaný výzkum. Celková organizace navrhovaného výzkumu byla navržena s ohledem na fungování Virtuální Univerzity třetího věku, které je popsáno v teoretické části práce. Díky tomu, že studium na Virtuální Univerzitě třetího věku probíhá mimo jiné také prostřednictvím moderních technologií, těchto technologií může být využito i v rámci dotazování, a proto byla jako technika sběru dat pro navrhovaný výzkum zvolen dotazník v elektronické podobě. V případě realizace navrhovaného výzkumu mohou být jeho výsledky nápomocné při snaze přizpůsobit průběh výuky účastníkům tak, aby byli dostatečně motivováni ke studiu.

Věřím, že práce může být přínosná pro ty, kteří touží po podrobných a ucelených informacích o Virtuální Univerzitě třetího věku, která je novým přístupem v seniorském vzdělávání. Zároveň věřím, že zde uvedený návrh výzkumu je inspirativní a že bude někdy v budoucnu realizován v celém svém měřítku.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Hyklová Eva

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Virtuální Univerzita třetího věku

Počet znaků: 79 631

Počet titulů použité literatury: 28

Počet elektronických zdrojů: 10

Klíčová slova: edukace seniorů, prezenční a distanční forma studia, motivace ke studiu, univerzita třetího věku, Virtuální univerzita třetího věku.

Bakalářská diplomová práce se zabývá konkrétními příklady edukace seniorů, kterými jsou univerzity třetího věku a Virtuální Univerzita třetího věku. Univerzita třetího věku je zde pojímána jako příklad prezenční formy studia. Práce stručně pojednává o historii, o účastnících a o vnitřní organizaci univerzit třetího věku. Virtuální Univerzita třetího věku je zde ilustrována jako optimální model propojení prezenční a distanční formy studia. Cílem bakalářské práce je na základě reflexe nového přístupu ve vzdělávání seniorů nazývaném Virtuální Univerzita třetího věku předložit návrh výzkumu zabývající se motivací ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku.

Annotation

Bachelor's thesis is focused on concrete examples of senior's education, which are known as Universities of the Third Age and the Virtual University of the Third Age. The University of the Third Age is accepted as an example of „face to face“ education. This thesis describes a history of the Universities of the Third Age, the students and the internal organization of the Universities of the Third Age. The Virtual University of the Third Age is illustrated as an optimal model, which is connection of „face to face“ education and distance learning. The objective of this thesis is to present a project of research which is focused on motivation to education on the Virtual University of the Third Age.

Key words: education of seniors, face to face education and distance learning, motivation to education, the University of the Third Age, the Virtual University of the Third Age.

Seznam použité literatury

ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. a kol. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada Publishing, 2008. 135 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

BETHLEHEM, J., BIFFIGNANDI, S. *Handbook of Web Survey*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2011. 480 s. ISBN 978-0-470-60356-7.

ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1998. 156 s. ISBN 80-223-1206-1.

ČORNANIČOVÁ, R. *Vzdelavanie seniorov v kontexte demografických a sociálnych zmien*. *Andragogika: čtvrtletník pro rozvoj a vzdělávání dospělých*, 2009, roč. XIII, č. 2. ISSN 1211-6378.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologický znalost*. 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

KLEGA, V. *Olomoucká koncepce univerzity 3. věku a její hodnocení*. In *Deset vzdělávacích aktivit pro seniory*. Sborník příspěvků z odborného semináře se zahraniční účastí. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1997. 89 s. ISBN 80-7067-824-0.

KUBÁTOVÁ, H. *Metodologie sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 197 s. ISBN 80-244-1549-6.

DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

LOUČKOVÁ, I. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: SLON, 2010. 311 s. ISBN 978-80-56429-79-3.

MŮHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 203 s. ISBN 80-210-3345-2.

NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. 270 s. ISBN 80-200-0592-7.

NEHODOVÁ, K. *Virtuální Univerzita třetího věku*. (přednáška). Olomouc: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, 16.4. 2013.

PALÁN, Z. *Základy andragogiky*. Praha: UJAK, 2008. 184 s. ISBN 978-80-86723-58-7.

PETŘKOVÁ, A. *Senioři jako účastníci vzdělávacích aktivit*. In. *Člověk a společnost na přelomu tisíciletí*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, s. 153 – 156. ISBN 80-7067-923-9.

PETŘKOVÁ, A., ČORNANIČOVÁ, R. *Gerontagogika: Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 92 s. ISBN 80-244-0879-1.

PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. 156 s. ISBN 80-7178-184-3.

PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2012. 294 s. ISBN 978-80-247-3960-1.

RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995. 192 s. ISBN 80-210-1155-6.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SCHMIDT, H. *Proč starší lidé studují? (Studium seniorů – šance a překážky)*. In *Deset let vzdělávacích aktivit pro seniory*. Sborník příspěvků z odborného semináře se zahraniční účastí. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1997. 89 s. ISBN 80-7067-824-0.

STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999. 319 s. ISBN 80-7178-274-2.

ŠERÁK, M. *Profesní vzdělávání dospělých – budoucnost gerontagogiky*. *Andragogika: čtvrtletník pro rozvoj a vzdělávání dospělých*, 2009a, roč. XIII, č. 2. ISSN 1211-6378.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009b. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠOLC, M. *Virtuální univerzita třetího věku*. In ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. s. 112 – 115. ISBN 978-80-210-5640-4.

ŠPATENKOVÁ, N. *Univerzita Palackého v Olomouci*. In ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2011. s. 72 – 74. ISBN 978-80-210-5640-4.

ŠPATENKOVÁ, N., KRYŠTOF, D. a kol. *Univerzita třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 68 s. ISBN 978-80-244-2568-9.

VAVŘÍN, P. *Vzdělávání seniorů na českých vysokých školách*. *Andragogika: čtvrtletník pro rozvoj a vzdělávání dospělých*, 2009, roč. XIII, č. 2. ISSN 1211-6378.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In *Sbírka zákonů*. 29.5. 1998. ISSN 1211-1244.

ZLÁMALOVÁ, H. *Distanční vzdělávání a eLearning: Učební text pro distanční studium*. Praha: UJAK, 2008. 144 s. ISBN 978-80-86723-74-7.

Seznam elektronických zdrojů

ADAMEC, P., DAN, J., HAŠKOVÁ, B. *Přínos Univerzit třetího věku ke kvalitě života seniorů*. In *Škola a zdraví pro 21. století. Výchova ke zdraví: souvislosti a inspirace* [online]. 18.8. 2010, poslední revize 21.8. 2010 [cit. 28.1. 2014]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2010/26/26/texty/contexts_CZE.pdf.

E-senior [online]. [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/>.

i60.cz. *Množství studujících seniorů roste, nacházejí nové přátele* [online]. 1.6. 2013 [cit. 20.1. 2014]. Dostupné z: http://www.i60.cz/clanek_4563_mnozstvi-studujicich-senioru-roste-nachazeji-nove-pratele.html#.Ut_CNtJNzDc.

MPSV. *Příklad dobré praxe – Česká republika* [online]. 9.9. 2013 [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15901/Univerzita_3_veku_090913.pdf

U3A online [online]. [cit. 7.2. 2014]. Dostupné z: <http://www.u3aonline.org.au/>.

U3V při MU v Brně [online]. [cit. 23.1. 201]. Dostupné z: <http://www.u3v.muni.cz/o-nas/>.

U3V při UK v Praze [online]. [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-51.html>.

U3V při UP v Olomouci [online]. [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z: <http://u3v.upol.cz/>.

U3V při UTB ve Zlíně [online]. [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z:
<http://www.utb.cz/chci-studovat/podminky-studia>

U3V při VŠB – TU v Ostravě [online]. [cit. 23.1. 2014]. Dostupné z:
<http://www.ekf.vsb.cz/u3v/cs/o-nas/>.

Přílohy

Příloha č.1: Formulář pro nová konzultační střediska.

Příloha č. 2: Katriakovo schéma.

Příloha č. 3: Dotazník č.1 (testován v pilotní studii).

Příloha č. 4: Dotazník č. 2.

Příloha č. 5: Finální podoba dotazníku.

Příloha č. 1: Formulář pro nová konzultační střediska

Virtuální Univerzita třetího věku

www.e-senior.cz

Manažer VU3V:
Ing. Klára Nehodová
nehodova@pef.czu.cz, 224 382 350

**Text pro umístění nového konzultačního střediska
na veřejně přístupné stránky Seniorského portálu
(www.e-senior.cz, záložka Konzultační střediska)**

Garantující organizace: (subjekt, s nímž bude sepsána Smlouva o spolupráci a prováděna vzájemná fakturace – *např. městský úřad, apod.*)

<p>Celý název organizace:</p> <p>Adresa: ulice, číslo PSČ, město IČO: DIČ:</p> <p>Osoba, oprávněná jednat za organizaci:</p>	
--	--

Organizátor a místo výuky (*např. knihovna, spadající pod městský úřad, apod.*):

<p>Celý název organizace:</p> <p>Adresa: ulice, číslo PSČ, město</p>	
--	--

Kontakt na pověřeného lektora:

<p>Jméno, příjmení, titul:</p> <p>e-mail:</p> <p>telefon:</p>	
---	--

Popis konzultačního střediska:

--

Semestrální výuka:	
Zahájení: den, hodina (po domluvě s manažerkou VU3V)	
Další termíny: den, hodina (zvolte si sami po 14 dnech)	
Dopravní spojení:	

Fotka budovy. Po zahájení výuky zaslat fotku místnosti se studenty
(viz *Konzultační střediska*)

Mapa výukového místa: *(není povinná)*

Více o středisku: *(není povinné)*

Odkaz www. stránky: <http://> *(není povinné)*

Příloha č. 2: Katriakovo schéma

Základní soubor	Výběrový soubor
do 100 j.	80% ze ZS
do 1 000 j.	40% ze ZS
do 10 000 j.	7,5% ze ZS
do 100 000 j.	1,5% ze ZS
do 1 000 000 j.	0,25% ze ZS

Zdroj: Loučková (2010, s. 207).

Příloha č. 3: Dotazník č. 1 (testován v pilotní studii)

DOTAZNÍK č. 1

Dobrý den,

jmenuji se Eva Hyklová, jsem studentkou Filozofické fakulty UP v Olomouci a píši bakalářskou práci na téma Virtuální Univerzita třetího věku. Součástí mé práce je návrh výzkumu týkající se motivace ke studiu. Jakožto studenty Virtuální Univerzity třetího věku si Vás dovoluji požádat o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Ujišťuji Vás, že dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity pouze pro účely mé bakalářské práce.

Vhodnou odpověď prosím zakroužkujte.

1. Navštěvoval(a) jste v minulosti kurzy **Univerzity třetího věku**?
 - a. ano
 - b. ne
2. Navštěvoval(a) jste již v minulosti kurzy **Virtuální Univerzity třetího věku**?
 - a. ano
 - b. ne
3. Přihlásíte se ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku i v dalším semestru?
 - a. ano
 - b. nevím
 - c. ne

Co Vás vedlo k tomu, že jste se přihlásil(a) ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku?

4. Touha získávání nových poznatků a informací.

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

5. Touha být v kontaktu s ostatními.

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

6. Touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií.

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

7. Snaha naučit se ovládat počítač.

určitě ano spíše ano nevím spíše ne určitě ne

8. Představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska.

určitě ano spíše ano nevím spíše ne
určitě ne

9. Co jiného Vás přimělo k tomu, že jste se přihlásil(a) ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku? (prosím vypište)

10. Pohlaví

- a. muž
- b. žena

11. Dosažené vzdělání

- c. základní
- d. středoškolské (bez maturity)
- e. středoškolské (s maturitou)
- f. vysokoškolské

12. Věková kategorie

- a. 50 a méně
- b. 51 – 55
- c. 56 – 60
- d. 61 – 65
- e. 66 – 70
- f. 71 – 75
- g. 76 – 80
- h. 81 a více

13. Rodinný stav

- a. svobodný(á)
- b. ženatý / vdaná
- c. vdova / vdovec
- d. rozvedený(á)

14. Velikost místa Vašeho bydliště

- a. 500 a méně
- b. 501 až 1000
- c. 1001 až 5000

- d. 5001 až 20 000
- e. 20 001 až 100 000
- f. více než 100 000

Děkuji za spolupráci!

Příloha č. 4: Dotazník č.2

DOTAZNÍK č. 2

V případě, že jste s vyplňováním dotazníku č. 1 hotovi, prosím Vás o vyplnění dotazníku č.2. První dvě uvedené otázky se týkají otázek v dotazníku č. 1. Budu moc vděčná za každou informaci. ☺

1. Měl(a) jste problém s porozuměním u některé z otázek v dotazníku č.1?

a. ANO

b. NE

Pokud ANO napište prosím čísla otázek

.....

2. Máte pocit, že některé údaje v dotazníku č.1 by neměly být zjišťovány, a to z toho důvodu, že se týkají Vašeho soukromí?

a. ANO

b. NE

Pokud ANO napište prosím čísla

otázek.....

3. Umíte ovládat počítač? (základní uživatelská úroveň)

a. ANO

b. NE

4. Umíte přijímat a zasílat elektronickou poštu (tzv. email)?

a. ANO

b. NE

Děkuji za spolupráci!

Příloha č. 5: Finální podoba dotazníku

Milí studenti Virtuální Univerzity třetího věku,

prosím Vás o vyplnění elektronického dotazníku týkajícího se motivace ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku. Dotazník má celkem 14 otázek a je zcela anonymní. Prosím o zatrnutí odpovědi, která Vám nejvíce vyhovuje.

1. Navštěvoval(a) jste v minulosti kurzy Univerzity třetího věku?

ano

ne

2. Je tohle Váš první kurz na Virtuální Univerzitě třetího věku?

ano

ne

3. Přihlásíte se ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku i v dalším semestru?

ano

nevím

ne

Co Vás vedlo k tomu, že jste se přihlásil(a) ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku? (Tahle otázka se váže k otázkám č.4 – 7 v tabulce. Odpovídejte prosím na škále určitě ano až určitě ne podle toho, jak moc s daným výrokem souhlasíte či nesouhlasíte).

	určitě ano	spíše ano	nevím	spíše ne	určitě ne
4. Touha získávání nových poznatků a informací.					
5. Touha být v kontaktu s ostatními.					
6. Touha vzdělávat se prostřednictvím moderních technologií.					
7. Snaha naučit se ovládat počítač.					
8. Představa snadné a levné dopravy do konzultačního střediska					

9. Co jiného Vás přimělo k tomu, že jste se přihlásil(a) ke studiu na Virtuální Univerzitě třetího věku? (prosím vypište)

10. Pohlaví

muž

žena

11. Dosažené vzdělání

základní

středoškolské (bez maturity)

středoškolské (s maturitou)

vysokoškolské

12. Věková kategorie

50 a méně

51 – 55

56 – 60

61 – 65

66 – 70

71 – 75

76 – 80

81 a více

13. Rodinný stav

svobodný(á)

ženatý / vdaná

vdova / vdovec

rozvedený(á)

14. Velikost místa Vašeho bydliště

- 500 a méně
- 501 až 1000
- 1001 až 5000
- 5001 až 20 000
- 20 001 až 100 000
- více než 100 000

Děkuji za spolupráci!